

The Ohio State University
3 2435 07130811 8

ספר

קהלת משה

חלק ראשון

יכלכל אספת מאמרים ומכתבים להכמת התורה אשר היה
בינינו ובין גאוני וגדולי וחכמי עמנו נר"ו.

נערך ונסדר ויצא לאור עולם בעזהשי"ת על ידי

משה חיים טריוואקס

מחבר ספרי „בכורי מש"ח" חלק ראשון ושני, „נאד דמעות", „בינה
לעתים", „רועי ישרון", „בית מש"ח" ב"ח ו„נחלת משה" ועוד
בכת"בים בעזה"ש.

ווארשא

בדפוס ר' אפרים בוימריטטער רחוב דזיקע 44 №

שנת תרס"ב לפ"ק

СЕФЕРЪ КОГЕЛЕТЪ МОШЕ

Сборникъ Моисея.

Разъясненіе нѣкоторыхъ Мѣстъ св. писа

Изд. *М. Тривакса.*

Типо-Лит. Ф. Баумриттера. Дикая 44.

ВАРШАВА 1902 г.

Дозволено Цензурою,
Варшава 22 Апрѣля 1902 г.

בה"י קבלתי מאת כבוד ידידי הרה"ג חו"ב וכו' מהור"ר משה חיים טריוואקס נ"י את ספרו „נחלת משה" והתענגתי עליו, כי מצאתי בו דברים טובים ונכוחים. יום א' טו"ב מנ"א תר"ס.

אלי' חיים מייזיל אבד"ק לאדז.

ב"ה עבר דרך פה כבוד הרב הגדול חו"ב מהור"ר משה חיים נ"י טריוואקס ובידו חבורו הנדפס „נחלת משה", ובו הרבה דברים ישרים, והאיש יקר ונעלה, אשר זה החלק יעיד על יתר דבריו כי ישרים הם, וגם כי אוקי גברא יקירא אחזקתו, ע"כ מהראוי לתמוך בו שיוכל להדפיס דבריו הישרים, וחי' סברכו מבורך ומאושר ברוב טובה וברכה. אור ליום ועש"ק י"ט אייר שנת תר"ס לפ"ק.

נאם חיים הלוי סאלאווייציק. בריסק דליטא.

בעוהשי"ת, אהב תורה לא ישבע תורה (ויק"ר פכ"ב ודב"ר פ"ב) הי ניחו כבוד ידידי הרה"ג החו"ב חובר חיבורים נכונים ורב פעלים מהור"ר משה חיים טריוואקס הי"ו, שכבר זכה להו"ל כמה חיבורים שבהם דברים המתקבלים על הלב ועוד ידו נטויה להוסיף אומץ בכל תלמידי חכמים שמזקינים שחכמתם מתוספת בהם כו' בו', והיה זה שלום לו מאבי עד שר שלום, ויהי נועם ה' עליו ומעשי ידיו יכונן וימלא ה' כל משאלותיו וכל חפצו ישלים. כברכת הבעה"ח ביום ג'. לסדר לעשות ריח ניחוח לה', כ"ב סיון דהאי שתא. שנת „שערי למוד" לפ"ק, פה יעליסאוועטגראד.

נאם חיים ברלין ההופ"ק והגליל.

ב"ה ה"ה הרב הגדול חריף ובקי חכם ושלם מחבר חיבורים ישרים כש"ת מהור"ר משה חיים נ"י טריוואקס, יליד מעזריטש, הראה לפני כעת חבורו „נחלת משה" על העתים שבספר קהלת, ודבריו נחמדים ומתוקים ומתקבלים על אזן שומעת, לא הלך בדרך רחוקה רק רובי דבריו נעימים ומתקבלים. הנני גם אנכי מן האומרים לו לפעלא טבא ייישר, יפוצו מעינותיו חוצה ואי"ה כאשר יצא מביהד"פ אקחנו כאשר ישית עליו מחירו. הבעה"ח פ"ק בענדין, יום ג' צו י"ב אדר שני תר"ס.

יששכר בערוש גראהבארט אבד"ק הנ"ל והגליל.

גם אנכי קבלתי ספריו של כבוד הרה"ג החריף ושנון וכו' מהור"ר משה חיים טריוואקס נ"י באהבה רבה והתענגתי עליהם. ולראי' בעה"ח יום א' ערב חג הסוכות התרנ"ה פה ביאליסטאק.

שמואל בהרב מוהרי"ל **מאהליווער** (ז"ל).

ב"ה יום ב' פ' שלח כ"א סיון תר"ס. **ברעזאן** (גאליציען).

שוכט"ס לכבוד הרב הגדול לתורה ולתעודה, החכם השלם, אוצר כלי חמדה, החו"ב מוהר"ר משה חיים טריוואקס נ"ל. כן הגיעו לידי חיבוריו היקרים המשובצים בתעודות מכמה גאונים ורבנים אנשי שם, ואשר דרוש דרש משה להיות גם אנכי מהמסכימים על אשר בדעתו להעלות מחדש על מזבח הדפוס, אם אמנם לא ראיתיו, ואין אומרים למי שלא ראה את החודש יבא ויעיד, אולם אחרי רואי סגנון תהלוכותיו במה שכבר יצא לו מוניטין בעולם בל אפונה כי ת"ח כל זמן שמזקינים וכו', ובמעט הדברים אשר שמתי עיני תזותי כי נאמרו בדעת ותבונה, פה פרת פה שושן מפיקים נוגה, וידיו אמונה בכל עבר ופנה אתמחי גברא ובשערים יהולל, ומקרב ולב עמוק אברכהו שיעלה שיאו וחפץ ה' בידו יצליח, יגדיל תורה ויאדיר, וימצא חן בעיני אלהים ואדם כנפש ידיד לכל הוגי דת האמת ודוש"ת ומצפה לראות בהרמת קרן התורה וישראל.

הק' שלום מרדכי הכהן אבד"ק הנ"ל.

ב"ה ב' בהעלותך תר"ס לפ"ק.

כבוד הרה"ג חו"ב מחבר חבורים מחוכמים כש"ת מוהר"ר משה חיים טריוואקס נ"י. שלום שלום כמשפט. הנני אץ להשיבו שנית. ע"ד מבוקשו לשלות לו הסכמה על ספריו ששלח לי, אשר כבר השבתיו בעש"ק בחקותי במכתב מלא, וגם הליטותי מחיר הספרים „נחלת משה" ו„בינה לעתים", כפי מצבי וערכי, אך הסכמה לא שלחתי לאשר כבר מוסכמים ועודדים ואם ישלח לנו ספר כת"י אז אעשה כרצונו איה"ש, ואקיים בכתר"ה לאמר לו „מה לך אצל אגדה כו'", יבואו נא דבריו בהלכה וכבדנוהו כראוי לו. (הערה. כבר אמר החכם מכל אדם „לכל זמן", ברצות ה', המחבר). צר לי שלפה"נ לא בא לידו מכתבי שהי' שם מ"מ הספרים עם שלש הערות, וה' יצליחהו בכל דרכיו ויפיץ מעינותיו חוצה, כחפצו וכחפץ מוקירו ומכבדו המברכו בכ"ט. הכו"ח אלי' דוד ראבינאוויץ תאומים באאמו"ר הגאון מהור"ר בנימין זצללה"ה ספאניוויעז וכעת בק"ק מיר. ועתה בירושלם עיה"ק תובב"א.

בשם

בשם ה' ובעזרת ית"ש יום ועש"ק בא, ח' שבט כת"ר לפ"ק.

שפעת שלום ורב ברכות ושנות חיים לזורע על כל מים, ה"ה כבוד ידידי וחביבי הרה"ג חריף ובקי משנתו זך ונקי החכם השלם מפורסם לשבח ולתהלה כש"ת מהור"ר משה חיים טריוואקס נ"י אחדשכ"ת באהבה ובחבה נודעה. קבלתי מכתבו בקול מבשר ואומר כי ברעתו להוציא אורה ספרו „נחלת משה" על העתים אשר בקהלת, כמעשהו בראשון, ספרו היקר „בינה לעתים", אשר כבר ראו חכמים ויהללוהו ובקהל עם רוממוהו, כן קבע עתים לתורה: (הערה. מה נעמו דברי הגה"ק בעל חידושי הרי"ם זצ"ל בש"ס שבת (דל"א ע"א) אמר רבא בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו וכו' קבעת עתים לתורה, היינו הכ"ח עתים שבקהלת, כי הכל צריך להיות ע"פ דרך התורה וכל מעשיך לש"ש, יש אופן לבכות ע"פ התורה ולשחוק ע"פ התורה וכן לחשות ולדבר, לאהוב ולשנוא, וכן כולם. כן שמעתי בשמו זי"ע). ויבקש ממני הסכמה הנה גם ידי תכון עמו וזרועי תאמצנו, יהי' ה' בעזרו ובכבוד חכמים ינחילו ויש שכר לפעולתו, יען כי היא מבני יששכר יודעי בינה לעתים לעשות ציצים ופרחים, כולם ישרים ונכוחים, ישמח משה במתנת חלקו ונחלתו, להנחיל אוהביו יש. ועי"ז באעה"ח והנני ידידו עוז בלונ"ח כה"י, צופה לישועת השי"ת בתוך עמו ונחלתו לבא במהרה אל המנוחה ואל הנחלה.

צבי יחזקאל מיכלזאהן אבד"ק פלונסק והגליל.

ב"ה. ווירצבורג יום ג' ד' ניסן תר"ס לפ"ק.

שלום וכל טוב סלה לידידי הרה"ג המופלג בהלכה ובאגדה חובר חיבורים מחוכמים בבוד מהור"ר משה חיים טריוואקס נ"י. את חבורו החדש ספר „נחלת משה" אשר זכה להוציא לאור קבלתי בשמחה ונהגיתי כבר מצוף דבש אמריו הנעימים כו', ויזכה עוד להרביץ תורה ולחדש גם להבא חידושים טובים ואמתיים המשמחים ה' ואנשים, וה' ברחמיו יצליחהו בכל מעשי ידיו ויברכהו בברכה המשולשת בתורה ויזכנו לביאת משיחנו ולעלות לציון עיר קדשנו ב"ב, כעתירת ידידו הדוש"ת כה"י,

הקטן נתן הלוי באמבערגער חפק"ק הנ"ל והגליל יע"א.

ב"ה א' במדבר תר"ס אלאפאליא.

שוכט"ם לכבוד יד"נ הרה"ג המפורסם סוע"ת מהור"ר משה חיים טריוואקס נ"י.

אחד"ש הטוב. קראתי לשבת עונג ביום אתמול שהגיעוני יתר ספריו ובראשם הספר „נחלת משה". טובה חכמה עם נחלה, וחגר חרבו על אלף המגן לבאר דברי החכם מכל אדם אשר כ"ח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת משה שפיר קאמרת, חיים הם למוצאיהם, וקראתי עליו המקרא והיה אמונת עתך וכו'. אפריון נמטי' יישר חילו לאורייתא ויזכה להפיץ יתר חבוריו לאור עולם ויִרעש כלבנון פריו, יראו ישרים וישמחו וישמח לבי גם אני בהם. ידידו מוקירו ומכבדו דו"ש תורתו רצוף אהבתו.

חק' אליהו פוסק החופ"ק, בעה"מ שו"ת „מור ואהלות" וס' „כורה הברית".

ב"ה יום ה' ו' ניסן תר"ס לפ"ק קארלסרוהע.

שוכט"ם לכבוד ידידי הרה"ג חו"ב ושלם מהור"ר משה חיים טריוואקס נ"י.

הנני אומר למעלתו ברכת תודה בעד ספרו היקר „נחלת משה". קראתי בו כמה דברים יקרים ונחמדים משמחים לב כו'. בקונטרסי „תורה מציון" ראיתי כמה וכמה הערות טובות ממעלתו נ"י כו'. יחוג בדיצות את חג המצות כעתירת ידידו המכבדו כערכו הרם,

סיני שיפפער רב דקהל יראים בעיר הנ"ל.

בעזה"י. זעננהיים יום ב' ג' אייר תר"ס לפ"ק.

החיים והשלום והטובה והברכה והצלחה סלה לידידי הרה"ג היקר והנעלה מחבר ספרים נחמדים כבוד מהור"ר משה חיים טריוואקס נר"ו. ספריו היקרים שכבדני בהם לנכון באו לידי ושמחתי לראות שכפעם בפעם שוקד הוא על דלתי התורה ולעשות ציצים ופרחים לדברי חז"ל, ובלי ספק יקובלו ספריו בפנים יפות לפני כל יודעי התורה וחובביה.

והנני ידידו ומכבדו הקטן שלמה הלוי באמבערגער חפק"ק הנ"ל.

ב"ה ל"ח למב"י תר"ס לפ"ק פראנקפורט ע"נ מאיין יע"א.

שלום וכ"ט לכבוד ידידי הרב הגדול בתורה וביראה מחבר ספרים נחמדים כש"ת מהו"ר משה חיים טריוואקס נ"י. מתוך חיבוריו ראיתי כי כבוד תורתו נאה דורש ומדרכיו ראיתי שהוא נאה מקיים ובפרט מקיים מילי דאבות במדותיו ובמחשבות לבו על כן ידעתי כי כל דברי תורה ומוסר אשר יצאו מפי חיבוריו יכנסו ללב הקוראים וכל הפורש ממנו כאלו פורש ממשה ומחיים. כה יזכהו השי"ת לקרב הלבבות לעבודת השם ולמלאותם אהבה לתורתנו הקדושה כאשר עם לבבו.

והנני ידידו מכבדו ומוקירו מרדכי הלוי הורוויץ אב"ד דפה ק"ק יע"א.

ב"ה יום ב' ג' ניסן תר"ס לפ"ק ברלין יע"א.

שלום שלום לידידי הרה"ג סיני ועה"ה מוהר"ר משה חיים טריוואקס נ"י. יי"כ וחילו על אשר כבדני בספרו היקר "נחלת משה". אמנם אשר בקש ממני ליתן לו הסכמה על ספרו בזו הקשה לשאול, כי לדעתי המסכימים מעריבים ג"כ בערבות בעד הספר ואמרו חז"ל התרחק מן הערבות, חוץ סוה מכ"ת יודע כי אני עבד נרצע לעבודת הקודש, ללמד עם תלמידים ש"ס ופוסקים, חומש עם מפרשים ועוד ועוד, ז"ז אין לי פנאי כלל לעיין בספרים חדשים כל צרכן ואיך אומר על ספר אנכי ערבנו, אולם באשר כבר איתמחי גברא ואיתמחו ספריו, וכבר העידו על ספרו גדולים וטובים ממני, וגם שטטו קצת עיני בו וראיתי בתוכו כמה וכמה דברי חכמות, אמרתי בלבי כבר הסכים לספר כזה שלמה המלך ע"ה באמרו ברוה"ק "חכמות בחוץ תרונה", וע"כ אשלח לו ברכתי שיזכה שיפוצו מעינותיו חוצה וירבו לומדי וקוני ספרו כאות נפש ידידו"ש ומוקירו,

הק' דוד צבי האפפמאנן, רב לק"ק "עדת ישראל" ולבי"מ הרבנים.

ב"ה יום ד' י"א למב"י, "עת קץ" לפ"ק, בעליניץ (פ' מאהליוו).

כבוד מר יקירי כנפשי ממש הרה"ג הגדול סוע"ה כו' כו' כש"ת מוהר"ר ר' משה חיים טריוואקס שליט"א. הגיעני ספרו הנחמד מפז "נחלת משה". גודל ת"ח למר הי"ו כי מאד אני מתענג בו, ה' יזכהו להדפים במהרה
ספרו

ב"ה. הנה כבוד ידידי הרב הגדול החו"ב מוהר"ר משה חיים טריוואקס נ"י מביא כעת לביהד"פ ספרו "נחלת משה". בו הולך ומבאר הכ"ח עתים שבספר קהלת באלף ביאורים בפנים מסבירים, וכבר יצא מוניטין של הרב המחבר בשבעה ספריו שהוציא לאור ונתקבלו בטוב, שכל דבריו בנוים עפ"י מאמרי רז"ל, ישרים ונכוחים, ע"כ גם ידי תכון עמו לקבעו בדפוס ולהפיצו בישראל ותרבה הדעת. דברי המדבר לכה"ת ולומדיה הבא עה"ח יום ג' תולדות תר"ס לפ"ק פה ווארשא.

שמואל זאנוויל קלעפפיש ראב"ד פה ק"ק.

ב"ה ישאו הרים שלום לכבוד ידידי הה"ג המפורסם וכו' וכו' מהור"ר משה חיים טריוואקס נ"י. נדרשתי לאשר שאלני מכת"ה לתת הסכמה על חיבוריו היקרים, הנה כבר איתמחי גברא ואתמחו חיבוריו וכבר נתנו גאוני זמננו מהודם עליו ולא סמכו על חזקת חבר בלבד כמורגל בפומא דשר המסכים, אלא ראו דבריו ויהללוהו בשערים ושמחו והתענגו על נעימות הערותיו, ומי אנכי כי אבוא הלום ואין הלום אלא מקום מלכים וגדולים, אבל רצונו של אדם גדול זהו כבודו ואין מסרבין לגדול בתורה, וכבר אמרו רז"ל איזהו מכובד המכבד את הבריות, איזהו מכובד כלומר היכול אוכל כבדהו אבל כיון דאתייקורי אתייקר בי, וחושב בדעתו שכהי יפה לכבדהו, וא"כ מעכת"ה בעצמו הוא מכבד את הבריות נמצא שהוא ג"כ מכובדי ואין לך מכובד גדול ממי שמכבד אחרים, וע"כ אמר החכם כבוד חכמים ינחלו, ובארו חז"ל ואין כבוד אלא תורה; יפוצו מעינותיו חוצה ויזכה להוציא לאור כל חיבוריו חיקרים להגדיל תורה ולהאדירה.

נאם המדבר לכבוד התורה ולומדיה הצעיר מאיר בלא"א מהר"ם ז"ל לערנער. כ"ד כסלו תרס"ב לפ"ק חפק"ק אלטונא והמדינה.

ב"ה כבר אתמחי ידידי הרב הגדול חו"ב מוהר"ר משה חיים טריוואקס נ"י בחיבוריו הנודעים בשער, המעוטרים בזרי תפארה ומכתבי תהלה מרבנן וגאונים דפקיעי שמייהו, והנה הראה לפני ספרו "נחלת משה" על מגלת "קהלת", מקהיל קהלות מדברי רז"ל בתלמודים ומדרשים להבין דברי החכם מכל אדם וחדותיו בפסוקי העתים ע"פ דרך חדש מלא ישן כאשר באר הרב המחבר בהקדמתו בטוב
טעם

ספרו „קהלת משה", אשר עיני כלתה לראותו, ובטח ימלא מר הבטחתו אלי להדפיס את הערתי ותשובתו הטהורה לאות ברית אהבת עולם בינינו עד נצח כו'. אודיע למר כי כל ספריו הם כרוכים אצלי ותמיד אני מתענג בם, כי באמת מאד ומאד יקרים מפז כל דברי קדשו הי"ו נצח כו'.

דברי אוהבו בנפשו ממש **שלמה פריידעש** רב פה.

בעז"ה חזיתי איש מהיר במלאכתו מלאכת שמים, את הכל עשה יפה בעתו, הוא הרה"ג החו"ב מהו"ר **משה חיים טריוואקס** נ"י, אשר עשה כונים לעתים וזמנים האמורים מפי נבון הנבונים, וראיתי כי דבריו מיוסדים על אדני פז, דברי חז"ל המקודשים ויסודות האגדות, והרבה הוטבו בעיני מאד. לזה גם אנכי מסכים הולך להוסיף לאדפוסי אדרא יתר פירושיו אשר אסף בחפניו, אשר על עקבות הראשונים סובבים הולכים בטוב טעם ודעת. והנני הבא עה"ח היום אור ליום ד' י"ב אדר „בונה ירושלים" לפ"ק פה לוקאוואה.

ירחמיאל ישעי' מינצבערג חופ"ק הנ"ל.

ב"ה ער"ח סיון תר"ס, העלסינגפארס.

בבוד הרה"ג הגדול הנכבד והמפורסם מוהר"ר משה חיים טריוואקס שליט"א. הגיעני ספרו „נחלת משה", ודבר גדול הראה כ"ג בספרו זה הנחמד, ובטח יפיק רצון ממביני מדע בביאוריו הנפלאים על השמונה ועשרים עתים כו'. אכן לכל זמן ועת לכל חפץ. יתן ה' להפיץ מעינותיו חוצה ויהיו דברי ספריו נשמעים כנפשו ונפש ידידו מברכו בהצלחה מוקירו ומכבדו כערכו הגדול דוש"ת,

שמואל נתן הלוי בוקאנץ הופ"ק הנ"ל בפינלאנד.

טעם ודעת, כי כבר אחזו בדרך זה רז"ל במדרשים, ומדי שמתי עיני בביאוריו מצאתי בהם דברים ישרים ונכוחים, אשר לזאת גם ידי תכון עמו להוציאם לאור עולם להפיצם בישראל, יראו נבונים ויתענגו.

דברי המדבר לכבוד התורה ולומדיה חיים בסתר"ש ז"ל פיין חופ"ק הנ"ל, יום ב' כ"ו מ"ח, „עת קץ", ראזין.

ב"ה א' משפטים תרס"ב לפ"ק, **מארא** (אונגארן).

שוכ"ט לכבוד ידידי הרה"ג החריף ובקי המפורסם החכם ושלם חובר חיבורים מחוכמים כש"ת טוהר"ר **משה חיים טריוואקס** נ"י. מכתבו הגיעני וטרם כל שיח אבקש מחילה על אשר לא ידעתי אכנהו כראוי לו ולתורתו עד אשר ראיתי חבוריו המחוכמים אשר מתוכם נראה ומוכח גדולתו בתורה וחכמה ובמקום גדולתו שם ענותנותו למחול לי על חסרוני כי לא ידעתי אשר חטאתי, ואשר בקש ממני ליתן הסכמה לספריו הקשה לשאול ממני, כי אין דרכי להשמיע קולי חוצות, ובפרט במקום שאינם נצרכים לדידי, אחרי כי גאוני וגדולי הדור המפורסמים ה' עליהם יחיו כבר נתנו מהודם עליו ושבחוהו בכל מעלות דרבנן, מה לו לבקש עוד הסכמות כו'. ואשר בקש עוד ממני לשים עין עיוני על ספריו אי"ה זאת אעשה לפי הפנאי אשר לפני, כי עמוס הטרדות אני מעול הקהלה ועול הישיבה, אשר זאת עיקר היא בעיני להשגיח על צעירי הצאן למען מגדיים יעשו תיישים, יראי ה' ואנשי חיל כו'.

והנני ידידוש"ת מוקירו ומכבדו כערכו הרם, הק' **שמואל בראך** חופק"ק הנ"ל והגליל.

ב"ה א' ד' תמוז תר"ס ניזבאדקי.

שלום כנהוג לידי"נ עוז הרה"ג חו"ב מהור"ר **משה חיים טריוואקס** שליט"א. למענה על דרישתו להסכמתי אודיעו כי לפלא בעיני הן כבר יצא טבעו בעבודתו היקרה, וכבר יצאו גאוני גדולי וחכמי ישראל להרבות בשבחו, כי מצאו ספריו הנדפסים חן בעיניהם ומה לו עוד לתור אחר הסכמת איש נחבא אל הכלים כמוני, אפס למלאות רצון הוגה תושיה ולחזק תקותו להחיות נפשו מעמלו בתורה וביראה אבוא בדברים קצרים, כי דברים חביבים וערבים נמצא גם בספרו „נחלת משה", על העתים המקבילים שרמז החכם מכל אדם, ומעכ"ת הראה מקומם בשיחת חכמי תושבע"פ, ויחשב בזה כאומן העושה ציצים ופרחים לתורה כו'.

ואשאר ידידו המכבדו כערכו הרם דוש"ת באהבה.

העלוב נתן נטע קמחי חופ"ק הנ"ל.

ב"ה ביום ט"ל לספירה, „יזל כטל אמריו ויגבר חילים בתורה", מפי הגבורה, „ויתברך בטוב" לפ"ק.

כבוד ידידי הרה"ג סוע"ה, עוטה כשלמה אורה, המאיר לארץ בחיבוריו היקרים, לו זרוע עם גבורה, מהור"ר משה חיים טריוואקס, מכון שבתו בעיר ראדין המעטירה, נרו יאיר כחשכה כאורה. שלשה ספרים נפתחים, באבני שהם וישפה מפותחים, די שדר לן מר ה"ה ספר „בינה לעתים החדש" וספר „ראשית בכורי מש"ח" וספר „בית מש"ח", קבלתי באהבה וברצון בזמן שאין הלבלר יוצא בקולמסו, כי הימים ההם בפרוס הפסח נזכרים בת מטרד מכל העברים, ומעוצם טרדותי יצא הדבר מלבי ואחר עד עתה. והנני בתודתי על תשורתו היקרה אשר כמעשה: כ־ש ל ש ה   ה ר א ש ו נ י ם, שכבדני בהם בתחלת החורף, כן מעשהו ודרכו בקודש באלה   ה ש ל ש ה   ה ש נ י י ם   אשר   ל ו ׳   י ע ד ה, מלאים זיו לתורה ולתעודה, וצויתי את ברכתי, י א ר י ך   ה ׳   י מ י ו   ו ש נ ו ת י ו, ולפי רוב השנים ירבה מקנתו בתורה ועבודה, גמירי כל זמן שמזקינים מרבים עצה ותושיה בחידושי תורה ובמילי דשמיא, ורבים יאותו לאורו, שהכל סכין ביפיה, ויגביה כוכב מערכתו, ה ע ו ש ר   ו ה כ ב ו ד   ת ו ר ה   ו ג ד ו ל ה   הא בהא תליא ומעשי ידיו אמונה, יהיו לרצון לפני ברוך שאמר והיה, כנפשו הרמה וכנפש ידידו הצעיר,

חיים חזקיאו מדיני המכונה חח"ם הי"ו.

ב"ה יום ה׳ ד׳ דחנוכה תרנ"ח לפ"ק לייפציג.

אל כבוד הרב הגדול החו"ב בחדרי תורה כו׳ כמוה"ר משה חיים טריוואקס ני"ו. ספריו היקרים והנחמדים באו לידי א"ש בלי שום מכתב וכעת בא לידי מכתבו היקר מאור ליום ב׳ העבר, והנני נותן בזה לכת"ר תורה וברכה רבה מקירות לבי על תשורתו היקרה והנחמדה. יואל הרחמן לחזקהו ולאמצהו להוציא לאור עולם גם יתר חיבוריו אשר אתו בכתובים לכבוד בית ישראל עמו, והיה זה שלום וברכה לכת"ר נ"י ולכל אשר לו שלום.

ממני המתכבד באהבתו **שמעון הלוי איש הורוויץ.**

בשם ה׳ ב׳ מקץ „ששון" לפ"ק, קלעצק.

כבוד הרב הגדול המפורסם הנכבד אוצר מלא יקר חו"ב אשכול ושלם וכו׳ וכו׳ כש"ת מוהר"ר משה חיים טריוואקס נ"י ה׳ ישמרהו ויחייהו ואושר בארץ. אחדשה"ט וש"ת. מכתבו וחיבוריו הגיעוני. עברתי בעין עיוני על רובו ככולו ו מ צ א ת י ו   מ ל א   ד ב ר   ד ב ר י ם   י ק ר י ם   נ מ צ א י ם   ב ו, ומה שחידש בענין ריב"ז עם תלמידיו כוון בזה למה שכתוב בחידושי זה כמה שנים והגדתיו בפרקא. יהא רעוא דתירום רישיה ויפיץ מעינותיו חוצה, בטובו יודיעני מחיר הספר ואיה משכן כבודו ואשלח לו בל"נ אי"ה, כ י   מ צ א   ה ס פ ר   ת ש ו א ו ת   ח ן   ב ע י נ י   ולא אמנע הטוב מבעליו. והנני בזה ידידו המברכו בכל מילי דמיטב ברוב שלום וברכה, יגדיל תורה ויאדיר, כנפשו הטהורה ונפש השמח בשלומו באהבה רבת ומכבדו כערכו הרם.

שלום דוב בער הערינזאהן חופ"ק, מח"ס „היכלי שן" ב"ח ו„דרכי נועם".

ב"ה יום ו׳ עש"ק כ"ב אלול תרס"א סאפאטקין.

כבוד הרב הגאון חו"ב סוע"ה החכם השלם כש"ת מוה"ר משה חיים טריוואקס נ"י. אחדשה"ט וש"ת. קבלתי את ספריו היקרים „נחלת משה", „בית מש"ח" ש"ת, „רועי ישרון" ו„בינה לעתים". ימים אחדים לא הייתי בביתי וגם כבואי הביתה הייתי טרוד בטרדות שונות עד שלא היה לי פנאי לעיין בהם. אולם עתה אחרי קראי בהם מצאתי כי דבריו נחמדים ויקרים הם למוצאי דעת ובנוים על אדני השכל הישר וההגיון, ויראת ה׳ טהורה. ס פ ר י ם   כ א ל ה   י ר ב ו   ב י ש ר א ל, תתחזקנה ידיו להוסיף חיל להגדיל תורה ולהאדירה, וה׳ יהיה בעזרו, כחפצו וכחפץ המוקירו ומכבדו כערכו הגדול, מברכו בשנת חיים ושלום בכוח"ט וכטו"ס.

שמואל יעקב ראבינאוויטש חונה פה ק"ק הנ"ל.

ב"ה ג׳ מרחשוון תרנ"ז ראסטאוו.

ה׳ ישפות שוכ"ט אל כבוד הרב הגאון החריף ובקי בחדרי תורה וי"ש דורש טוב לעמו מוהר"ר משה חיים טריוואקס נ"י. קבלתי מחברתו היקרה „רועי ישרון" ונעמו לי דבריו האמורים בהשכל ודעת כו׳ כו׳, ואברכו בכל לב לשבת על מי מנוחות ולקיים את התורה מעושר כנפשו היקרה וכנפש מוקירו ומכבדו,

מרדכי ליפשיץ חופ"ק הנ"ל.

ב"ה

ב"ה אור ליום ג' ג' אלול תרנ"ד לפ"ק.

שלום לכבוד הרה"ג החו"ב החו"ש מוהר"ר משה חיים טריוואקס נ"י. הנני מגיש לכתר"ה תודה וברכה תחת אשר כבדני בספרו הנחמד „רועי ישרון", ואחרתי עד היום להשיב לכבודו כי לא היה ביכלתי כו' בלתי היום, והיה זה שלום.

מגאי ד"ש וש"ת הק' אביעזר זעליג אויערבאך אבד"ק האלבערשטאדט.

בעז"ה יום ד' כ"ו ניסן תר"ס לפ"ק האלבער־שטאדט.

שפעת שלום מגבהי מרומים על ראש הרב המאוה"ג החריף ובקי חכם ושלם מהודר במעלות ומוכתר במדות כש"ת מוהר"ר משה חיים טריוואקס נ"י, מחבר ספרים יקרים נודעים בשערים. אחדשת"ה. אומר לכ"ת נ"י יישר כחו בעד ספרו היקר „נחלת משה" ששלח לידי כו', שתוכו רצוף מאמרים נחמדים ומתוקים, אהבת התורה וכלילת יופי המליצה כו'. ובזה הנני חותם בכל חותמי ברכות אוהבו ומוקירו עבד לעבדי ה' באמת,

הק' יוסף נאבעל.

ב"ה, פטרבורג, במעלי דפסחא התר"ס.

לכבוד הרה"ג חו"ב וסופר נכבד מהור"ר משה חיים טריוואקס נר"ו. ברכות מאליפות לשר האלף ולקבל אלפא חמרא (יינה של תורה) שתא, ואלף אלפין מאמרי בקיאות בתורה הכתובה והמסורה ישמשוניה, ומשנתו אלפא לסולת, ואחד מאלף מצאתיו אלוף מסובל בתורה, ואברכהו כי יפול מצדו אלף, ומן השמים יברכוהו אותו ואת כל אשר לו לאלף דור, שיהא להם אלפא ליין ולשמן ככרכת מכבדו ומוקירו המברכו בברכת החג,

אברהם אליהו הרכבי.

בעזהשי"ת הנני במליצת שבת ושיר לפני כבוד גדולינו תופשי תורה בכל עיר ועיר, לכבוד ידידי הרה"ג המחבר החריף ובקי המופלג ושנון נזר תפארה והוד יקרה, חכם חרשים ונבון לחשים כש"ת מוהר"ר משה חיים טריוואקס נ"י אכי"ר. התבוננתי בדברי הרב הגדול המחבר ונוכחתי וראיתי כי בתפארת מדבר, ובדברי הלכה ואגדה כמעין יתגבר, יפרש סתומים, אזני אנשים לשבר, אמריו יבריקו כשביב זקוקין דנורין בשלשה ספריו „בינה לעתים החדש", „נא"ד" ו„רועי ישרון", אשר כאבני שוהם מאירין, גם הראה כחו בפי שנים בשני חלקי בכורי משה חיים", אשר יהגה בחפץ שמים באמונה ובטחון לחזק ידים ולפרש היטב הסתום וחתום מלבב ועינים. לא הוחלתי עד בוש, כבכורה בטרם קיץ תפסתי מהר חיש לשכנם בתוך אהלי בתוך שאר ספרי הדרוש וחידוש. לכן גם אתם אחי ורעי הוסיפו נא בכם חכמה ודעת לשמוע, הנה קחו גם אתם את הספרים היקרים והישרים האלה במתנת ידיכם להביא ברכה רבה תוך בתיכם, בהם תניחו ותיישבו דעתיכם, עת תשבו מכון שבתכם לעיין בהם במזימותיכם, ויהי נועם ה' אלהיכם עליכם בכ־ ישראל אחיכם.

נאם מנחם נחום ראזענבלאם אב"ד דק"ק סקערנעוויץ.

ב"ה יום א' נח תרנ"ו לפ"ק ה' מאד יצ"ו אונגארן.

שלום כנהוג לכבוד הרה"ג סוע"ה מוהר"ר משה חיים טריוואקס שליט"א. אחדשה"ט ושלום תורתו של הדר"ג נ"י. הנני בבקשתי לפני הדר"ג נ"י הנה שמעו הטוב בא גם אלי כי הוציא לאור חיבורים יקרים ונחמדים ומאד משתוקק נפשי אליהם, לכן הנני בבקשתי שימחול בטובו לשלות לי כל החיבורים אשר הדפיס עד עתה, ובתקותי אי"ה לשלוח לפני הדר"ג מנא דכבדותא בעבורם, ומפני שאני טרוד מאד אקצר ואומר שלום לפני הדר"ג נ"י ומצפה להשובתו הרמה עם הספרים. כ"ד עה"מ הדרג"א הק' פנחס זעליג הכהן שווארץ בהה"ג מוהר"נ זצ"ל האבדק"ק הנ"ל.

ב"ה ג' בהר, כ"ח בסך אדר"ם, תרס"ב באקארעשט. שוכט"ס לכבוד הרב הגאון סוע"ד דובר מישרים ונודע בשערים כש"ת מהו"ר משה חיים טריוואקס שליט"א, תמול הגיעני ספרו הנחמד „נחלת משה", אשר זה ת"י מאז שלחתי לכת"ה ספרי תמורתו, ואפריון נמטי' ליה וראוי להדר"ג לכבדני גם במה שיש אתו מיתר חיבוריו היקרים, ואף אני אשלח לו תמורתם ממה שחנני השי"ת. באפס יותר קצרתי ואומר שלום, יזכה להפיץ מעינותיו חוצה כאות נפשו הטהורה ונפש מכבדו ומוקירו, הק' ישראל בערגער האבד"ק הנ"ל יע"א.

קהלת תודה וזמרה משה

אודה ואהלל להי חזקי על אשר היה צור מעוזי באביב נעורי וזכני בטובו להוציא לאור עולם את שמונה ספרי, והביאני בחסדו עד הלום לערוך לסדר ולהו"ל גם הספר הנוכחי אשר קראתי שמו „קהלת משה", חלק ראשון, אשר יכלכל שבעה עשר מכתבי ומאמרי הורה אשר היה בינינו ובין גאוני גדולי וחכמי עמנו נר"ו, על דבר ספרי אשר זכיתי להו"ל עולם, ככתוב בסוף ספרי „בית מש"ה", ח"ב. ואֵל אֵל רחום וחנון אתחנן תמיד כי בצדקתו ובחמלתו יגמלני נא חסדים טובים כל ימי חלדי ויסוכך עלי באברתו נצח בחסדו ית', ויזכני נא להו"ל עולם בהקדם האפשרי, מתוך עושר וכבוד, את יתר החלקים, וכן ספרי אשר עמדי בכתובים, זה כמה, בחנינותו ית', ויתענגו עליהם הישרים בלבותם, ויהי נא ברחמיו הרבים צור מחסי, סלעי ומצודתי, מפלטי וקרן ישעי כל ימי שני חיי חלדי, וינהלני וינחני נא במעגלי צדק, ויביאני ית' מהרה קל אל המנוחה הטובה והנאמנה, ואל הנחלה היקרה והנכונה, הנחמדה הדשנה והרעננה, ויאיר נא עיני במאור הורותיו האמיתיות, ותהזינה עיני וישמה לבבי בישועתו ית' הנצחית סלה ב"ב אכי"ר.

נאום **משה חיים טריוואקס**, מחבר ספרי „בכורי מש"ח" ב"ח, „נא"ד", „בינה לעתים", „רועי ישרון", „בית מש"ח" ב"ח „ונחלת משה", ועוד בכתובים בעזהש"י ויתעלה.

א.

א) בספרי „רועי ישרון" (רט"ו ע"א) בהערתי השניה בד"ה והנה מצינו בישעי' (סוף סב"ו) כי הנה ה' יוצא ממקומו וגו', ורש"י כו' עייש"ה. והנה עתה נתן אלהי אל לבבי לבארו בהקדם מ"ש בירושלמי תענית (פ"ב) בשם ר' מאיר כי הנה ה' יוצא ממקומו יוצא לו ממדת הדין ובא למדת רחמים על ישראל, הלא מפורש כי מדת הדין בשם מקומו תכונה, ובכן מבואר כמין חומר הכתוב הלזה כי הנה ה' יוצא ממקומו כלומר ממדת הדין הנקראה בשם מקומו, ובא בחסדו ית' למדת הרחמים על עם סגולתו לפקד עון ישב הארץ עליו על אשר הרע והציק לעמו. ואמנם כי לפלא בעיני למה כתב רש"י ז"ל בישעי' שם בהפך מירושלמי הנזכר וצע"ג. ודע כי בזה יתכן לבאר גם מ"ש אומרים בקדושת מוסף ממקומו כלומר ממדה"ר הנקראת בשם מקומו הוא ית' ויתעלה יפן ויצא בצדקתו ובחמלתו ברחמים בגלל זכות הצדקה הנקראת בשם רחמים, כמ"ש בב"ב (ד"י ע"א) רחמים זו צדקה, כי בכח זכות הצדקה להפוך את מדת הדין ורוגז למדת החסד והרחמים וגם גמ"ח אשר היא כלעניים כלעשירים הוא בכלל צדקה כנודע, ועיין סש"כ שם לבאר את יתר הפלת הקדושה במ"ש בראש אבות שמעון הצדיק כו' על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים, ובכן נעתיר כי בזכות השלשה עמודים הנכונים והאיתנים ינצור היוצר אותנו וירחם עלינו ועיין בספרי „בכורי מש"ח" חלק שני (די"ח ע"א וב').

בספרי

ב) בספרי „נחלת משה" (ד"ד ע"ב שורה י"ב) נשמט השם מפשט „נבואה".
ג) שם (ד"ט ע"ב) סעיף כ"ט נכפל ביאורי בסעיף ל"ג, העירני כבוד ידידי הרב הגאון האמתי סוע"ה ומאור הגולה מהור"ר חיים שליט"א וכבוד הרה"ג מהו"ר מרדכי שליט"א, ואך למותר להתנצל ולהצטדק כי בספרי „נחלת משה" עבדתי עבודה חדשה אשר עדן אין כמתכונתה בספרותנו התלמודית, ובכן עבדתי שנים אחדות במהדורות שונות, ובכן ערכתי הביאור הנזכר פעמים, וסופרי לא זכר כי כבר העתיק המדרש בס"ר במהדורא הקודמת, ואנכי מפני טרדת הזמן סמכתי על סופרי, ובכן לדאבון לבבי יצאה השגיאה הנזכרת, ואבטח כי היא יחידה, ואקוה לה' כי אתקנה בהוצאה שניה.

נאם העורך והמו"ל משה חיים טריוואקס מח"ס „נחלת משה" ועוד.

המשך יבוא, ברצות ה', בחלק הבא.

ב.

וכה ראיתי בספרו „נחלת משה" שהאריך בביאור מאמר הפייטן „משוך חסדך ליודעיך אל קנא ונוקם", ובאמת שהוא מיוסד ע"ד הב"ר פ' וירא (פמ"ט) בו"ד קנאה כובשתו אבל הקב"ה כובש את הקנאה שנאמר אל קנא ונוקם ה'.

הק' שלום מרדכי הכהן אבד"ק ברעזאן.

ג.

וראיתי בדף ט' הג"ה ישוב על הקושיא הידועה היאך מביאה המשנה אבות (פ"ד משנה כ') דברי מוסר מפי אלישע בן אבויה מאחר שיצא לתרבות רעה, והתשב"ץ בפירושו על אבות מתרץ כי משנה זו נאמרה קודם שיצא להרבות רעה והיתה שגורה בפי התלמידים ואח"כ משנה זו לא זזה ממקומה ועש"ה. אמנם תירוצו של מכ"ת נ"י ע"פ דברי הירושלמי הובאו בתוס' חגיגה (דט"ו ע"א) כי לפני מותו עשה תשובה יהיה לכאורה יותר ניחא.

הקטן נתן הלוי באמבערגער חופק"ק ווירצבורג והגליל יע"א.

ד.

אודיע לכ"ג יחי' בספרו בכורים חלק ב' במאמר „מראה עינים" (די"ב ע"ב) בביאורו על הגמרא ברכות (כ"ח ע"ב) פנו כלים מפני הטומאה, שהתחרט מאד על שלא העתירו אז שבל יחריב את הביהמ"ק שעל ידי חורבנו נתפשטה הטומאה בעולם כי הזאת שלישי ושביעי אין לטהר את הטמאים כו' יעוי"ש בספרו הנחמד, ולפענ"ד יש להשיג על כ"ג הי"ו הא מפורש בגמרא במס' נדה (ד"ו ע"ב) חבריא מדכן בגלילא כו' הרי דהוי: להם אפר פרה גם בימי עולא וכל שכן בימי ר' יוחנן בן זכאי וד"ל ככ"ג ופלא בעיני על מר יחי'.

שלמה פריידעס רב בבעליניץ.

ה.

כבוד ידידי הרב הגאון הגדול סוע"ה ושלם כש"ת מהור"ר שלמה פריידעס שליט"א.
אחדשה"ט בכבוד הראוי. בתשובה על פליאהו הנשגבה אודיעו בזה כי יעיין בסוכה (דכ"א ע"א) ובטור יו"ד (סימן שכ"ב) בד"ה ובזמן כו' ששם מביא הגמרא

הגמרא הנ"ל מחגיגה, ובראש חולין בפרק כל הבשר, ובבכורות (דכ"ז) א"ל רב נחמן לרמי בר חמא וכי הזאה יש לנו כו׳ ובהוספות שם בד"ה וכי הזאה יש לנו, החליטו כי בימי האמוראים היה להם אפר פרה ורק אחריהם פסק, בכ"ז יתכן ליישב פליאתו במ"ש בתוספות חולין (דפ"ד ע"ב) בד"ה בזוגיתא חיורתא וז"ל כי לא לגמרי בטלה אלא דאינה מצויה כמו בזמן ביהמ"ק כו׳, ויעוין בב"מ (דכ"ט ע"ב) בתוס׳ בד"ה בזוכוכית לבנה, ובשבת (ד"כ ע"ב) בד"ה אנן שירא פרנדא קרינן ליה, ובכן כן כונתי בביאורי הנזכר על אשר א"ל פנו כלים מפני הטומאה כי מיום שנחרב ביהמ"ק, יען כי לא הפצירו כי בל יחריבו, נתפשטה הטומאה בעולם כי אין מצוי אפר פרה כמו בזמן שהיה ביהמ"ק קים, ובכן התחרט באולי לפני פטירתו על אשר החריש אז. והעיון ית׳ יבנה ויכונן בית תפארתנו ב"ב אכי"ר.

נאם ידידו מכבדו המכיר ומוקיר ערכו הרם הרוש"ת בלונ"ח המברכו בברכה המשלשת בתורה והמצפה לתשובתו הנחמדה, העורך והמו"ל משה חיים טריוואקס.

ו.

במ"ש כת"ר (דף י"ב) על דברי הש"ס (ברכות ה׳) אמר רבא כו׳ יפשפש במעשיו פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה, דכל המפרשים מקשים האם ביטול תורה אין חטא שצריך לפשפש עליו, וכת"ר כתב בזה דבר נכון, וזה כביר אמרתי בכמה דרכים ת"ל בדרוש א׳, אכן דרך א׳ קצרה בדרך הלצי הקרוב לאמת אמרתי בתוכחת מוסר לענין חטא לשון הרע (הגדולה בעכו"ם וכו׳) דידוע דברי החובה הלבבות (בשער הכניעה) דחכם א׳ שלח לא׳ הדבר עליו לה"ר כי פרי מנחתו הגיע לידו, והיוצא מדבריו כי בעוה"ב יענשו את האדם על חטא שיודע ברור שלא חטא ומשיבין לו כי דבר סרה על חבירו ומקבל עונש חטא של חבירו כן יתנו שכר לא׳ על מצוה שלא עשה ומשיבין לו מפני שחבירו דבר עליו לה"ר נותנין לו שכר מצות חבירו, יעו"ש, וכזה מבואר בספר חסידים ומקור דבר זה הוא מדברי הש"ס (חגיגה דט"ו ע"א) לא זכה נוטל חלק חבירו בגיהנם דמבואר בזוה"ק דקאי על חטא לשה"ר (ויעיין בכתנות אור (פרשת מצורע) שפי׳ היטב עפ"י הנחה זו דברי המדרש בהאי רוכל דהוי מכריז מאן בעי למזבן סמא דחיי והארכנו ג"כ בזה בדרוש א׳) וידועים דברי המדרש שמואל ועוד כמה מפרשים שפירשו הכתוב ולך ה׳ החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו דמה זה חסד אם משלם לפי מעשיו דהכונה הוא שהשי"ת מעניש מדה כנגד מדה וע"כ יודע הוא מהיסורים (שהוא מעין החטא ובאותו אבר שפגם) את חטאו לעשות תשובה ע"ז והנה בפ"ג דערכין אמרינן מה תקנתו של מספרי לשה"ר יעסוק בתורה כו׳ סיפר אין לו תקנה כבר כרתו דוד אלא מה תקנתו שלא יספר לה"ר יעסוק בתורה יעו"ש. היוצא מדברי הש"ס דהרפואה הבדוקה שלא ידבר לה"ר הוא רק עסק התורה (ומי שאינו עוסק בתורה בוראי מדבר לשה"ר) ולזה כוונו הז"ל במתק לשונם אם רואה אדם שיסורים באים עליו יפשפש במעשיו היינו שאין צריך לפשפש חטאים ופשעים אשר מי זה האיש השלם הנקי מזה אך יפשפש אם היסורים המה מעין החטאים מדה כנגד מדה לתקן את אשר פגם, פשפש ולא מצא היינו שמצא כמה חטאים אשר אדם דש בעקביו בכל יום אבל לא מצא החטא החמור מעין היסורים יתלה בביטול תורה ואם מהבטל מתורה בודאי סיפר לשה"ר על כמה בני אדם א"כ יש לו עונות ופשעים חמורים שאינו יודע מהן כמובן. וע"פ הנחה הנ"ל אמרתי (ג"כ בהספד א׳ על אדם גדול אשר בנו הצעיר לימים מלא מקומו וידוע דהזקנים אינם נהנים מזה)

לפרש

לפרש דברי הזוה"ק על פ' זאת תהיה הורת המצורע, ר' יצחק פתח וזרח השמש ובא השמש, דמה שייכות הוא לזה. אכן ידוע דברי חז"ל עד שלא שקעה שמשו של זה זרחה שמשו של זה, וכולם מתפלאים ע"ז דאיך יוכל להיות כשמת זקן ת"ח אשר עסק כל ימיו בתורה ועבודה ובנו הוא צעיר לימים ימלא מקומו כאלו זרח השמש, ולפי מה שכתבתי לעיל יש שייכות להא דזאת תורה המצורע שדרשו חז"ל המוציא רע (ובכתנות אור שם מפרש עפ"י הנחה הנ"ל הא דכתיב כפ' המצורע ובגדיו יהיו פרומים להורות ע"ז שגם למעלה יקרעו בגדיו חלוקא דרבנן עבור שסיפר לשה"ר נוטלין זכיותיו ונותנין לאחרים) וא"כ עפ"י תורת המצורע נוכל להבין הכתוב וזרח השמש כו' דגם הצעיר הממלא מקום אביו הזקן אשר עפ"י רוב רבים מהמתחכמים ובפרט שמחזיקים עצמם לגדולים בתורה יותר מרב הצעיר ודוברים סרה עליו א"כ כל הימים שעסקו בתורה ועבודה ניטל מהם וכל הכחות האלו נותנים לרב ת"ח הצעיר והרי הוא כזקן ובא בימים (כידוע דברי הזוה"ק על הנ' ואברהם זקן בא בימים) ואכמ"ל, ומרוב הטרדה אקצר.

הנני הדוש"ת המברכו בכל הטוב משה נחום ירושלימסקי חופ"ק.

ז.

בעזהשי"ת. כבוד ידידי הרב הגאון הגדול סוע"ה אשכול וישלם פאר הדור והדרו כש"ת מהור"ר משה נחום ירושלימסקי שליט"א. אחדשה"ט בהררת הכבוד. ההענגתי על מכתבו הנחמד, והנני נותן לו תודה וברכה החה אשר כבדני בהערתו היקרה, וגל אכחד מכ"ג כי כאשר עיינתי בה נתן ה' אל לבבי לבאר כמין חומר את הכתוב הנזכר, ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, בהקדם מ"ש בירושלמי ברכות (פ"ב ה"ח) כד דמך ר' בון ברבי חייא עאל רבי זעירא ואפטר עלוי מתוקה שנת העובד כו' כך יגע ר' בון בתורה לעשרים ושמנה שנה מה שאין תלמיד ותיק יכול ללמוד למאה שנה. ובכן טובא אשמועינן בהכתוב הנזכר כי לך ה' החסד, באמת, כי אתה תשלם לאיש, כר' בון, כמעשהו, כי אף כי לא פעל ועשה כל הימים, כי גוע וימת באביב ימיו, בכ"ז יקבל שכרו משלם, מהצדיק עולמים, כאלו יגע ועמל כל השנים, יען כי יש לאל ידו לטעון „לולא בטלתני כי טיילתני עמך הייתי מסגל יותר ויותר המיד כאשר סגלתי בימי חלדי". ויעיין בירושלמי ברכות שם, בקה"ר עה"כ מתוקה שנת העובד, ביפ"ת, בצל"ח ברכות (דט"ז ע"ב) ובספרי „ראשית בכורי מש"ח" (ד"י ע"א) וכן (בע"ב) שם ותתענג בצחצחות נפשו. ובל אכחד מכ"ג כי בזה בארתי בעזה"ש כראוי מ"ש במדרש חזית (ס"ו) עה"כ דודי ירד לגנו לערוגת הבושם כד דמך חייא בר אויא בר אחתיה דבר קפרא אמרין לר' יוחנן עול ואפטר עלוי אמר לון ייעול ריש לקיש דהוא תלמידיה והוא ידע הייליה עאל ר' שמעון ואפטר עלוי דודי ירד לגנו הקב"ה יודע במעשיו של רבי חייא בר אויא וסלקו מן העולם. וראיתי ב„יפה קול" שם בד"ה ייעול ר"ל דהוא תלמידו וכו', וז"ל ולדרש של ר"ל יתפרש כי הקב"ה מסלק את הצדיקים שלא בעונתן פן יעותו את מעשיהם וכמו המשל בתאנים שהתליעו עכ"ל, ולא זכיתי להבין פירושו הלזה כי האיכנם סיפר בזה בשבחו אתמהה, אכן יתכן לבארו בעזה"ש בהקדם מ"ש הצל"ח בברכות בשם היפה מראה וז"ל קשה שנראה שבא להת טעם למותו בקוצר שנים לומר שאינו מפסיד אחר שיגע וזכה בזה"ז כאחרים בכל שנותיהם אבל זה אינו מספיק דמ"מ הוא מפסיד שאלו הוא חי יותר היה יגע יותר והיה משיג בשלמות יותר ויותר ונמצא שהפסיד

במותו

במותו בקוצר שנים, ושמעתי שמהור"ר שמואל סבא השיב שזה ודאי שלכל שכל האנושי יש לו גבול יעמוד אצלו שלא יוכל לעלות יותר ורבי בון כבר השיג בכ"ח שנים כל הגבול שיכול השכל האנושי להשיג א"כ לא היה לו תועלת יותר בתוספות החיים כי כבר השיג כל מה שבכחו להשיג עכ"ל כו', סוף האדם למות כלומר שזהו סופו ותכליתו כשם שסוף בהמה לשחיטה שזהו תכליתה והתיקון שלה כן האדם זהו סופו הטוב כאשר השלים חקו ואין לו שוב שום תועלת בהוספת חיים אז תכליתו היא המיתה שתעלה נשמתו למעלה וגם נפטר ממלחמת היצה"ר כו' עכ"ל. יוצא לנו, ל"פ, ממה שאפטר רבי זירא על רבי בון ברבי חייא כי עיקר ומרכז שבח הנפטר הוא, כי השיג בימי חלדו כל אשר גבל לו הבוי"ת להשיג בזה העולם, בשכלו האנושי אשר יש לו גבול ותכלה יעמוד אצלו, ולא היה לאל ידו לעלות יותר. ובכן מה טוב ומה נעים השבח היקר אשר אפטר רשב"ל על רחב"א כי הקב"ה יודע מעשיו כי כבר השיג כהוגן כל אשר בכחו ועוצם ירו להשיג בזה ואין לו שום תועלה כלל מתוספות חייו, ובכן סילקו כלומר העלהו ית' למעלה, וכן י"ל מ"ש שם והוא מסלקן, ומסלקו מתוכן, וכן בכמה מקומות, ואדמה כי ביאורנו זה נכון בס"ד.

ובזה נבין גם מ"ש בברכות (דנ"ח ע"ב) רב פפא כו' אמרו ליה חכימת כולי האי יהבו ביה עינייהו ושכיב. והנה לכאורה קשה מאד למה ומדוע נתנו רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע עיני"ם ברב חנינא בריה דרב איקא יען כי נוכחו נאמנה כי הוא חכם גדול. אבל במש"כ נבין על נכון, כי יען אשר ראו בעליל כי חכם לבו כל כך, כי יגע ועמל עצמו עד מאד כל ימי חלדו, ובכן הלא כבר השיג כל אשר גבל ויעד לו הבוי"ת להשיג בזה העולם, ובכן מה יתרון לו ומה יסכון לו מחייו בעמק הבכא, ובכן יקר וטוב לו מאד המותה למען יעזוב את העולם הנבוזה, כי למותר לו להתגורר עליו עוד, אכן כל ישעו וכל חפצו כי נשמתו יחידתו וחיתו תצאנה לחפשי ממאסר הגויה למען תדאנה ותרחפנה כדרור אל העולם האמתי אל רום כסא הויה ב"ה וב"ש למצוא מנוחה נכונה ודרור נצחי, ובכן נתנו בו עיניהם ויגוע וימת ויאסף אל עמיו למען יתענג ויתעדן שם מעמל כפיו מפרי ידיו, וכמ"ש הרמב"ם ז"ל אל בנו הנגיד ר' אברהם בזה"ל ודע בני כי האדם הנבזה בזה העולם השפל אין לו מנוחה בו ואשריו למי שתתמו ימיו מהרה בלא טרדת נפשו, ויעיין נא מש"כ בזה בספרנו „רועי ישרון" (ד"ו) בעוזהשי"ת.

ובזה י"ל מ"ש בשבת (דקנ"ג ע"א) והאמר ליה רב לרב שמואל בר שילת אחים בהספדאי דהתם קאימנא, ונודע כי כבר האריכו למעניתם מפרשים שונים וביארו בכמה פנים, בכ"ז מקום הניחו לי ת"ל לבאר המאמר הנזכר כהוגן, ואחשוב לנכון להציג בזה גם את אשר הנדתי זה כמה כי יש לדייק בזה. א) לכאורה התיבות דהתם קאימנא הנן כמיותרות, כי אחת היא לו אם יעמוד שם אם לא. ב) הלא השומעים יוכלו להשלות את נפשם בשוא נתעה, כי ינחמו עצמם, כי למצער יכפר רב עליהם בפטירתו. ג) ארוך בדורו כרב למה ומדוע לא הגיד לרשב"ש מה יספוד עליו למען יתחממו שומעיו. ד) מדוע אין מפורש מה אפטר עליו. ה) למה אין מפורש האמנם נמלאה משאלתו ונעשה חפצו כי אמנם המו מעי שומעי הספדו כי גדל המספד ובכו בכיה גדולה ומרה. והנה בהנזכר מיושבים היטב הדיוקים הנזכרים, כי אמנם כן רב יעץ לרשב"ש עצה נכונה, אחים בהספדאי. אם תגיד להם בלתי התיבות דהתם קאימנא, כלומר כי הנני עומד על הגבול הראוי והנכון, כי כבר השגתי בימי חלדי כל אשר יש לאל יד בן אדם להשיג

בזה העולם. ואמנם כי כאשר יספיד עליו כן יוכחו כל העומדים שם כי מיתתו איננה מכפרת כלל עלימו, ובכן הלא נדע נאמנה כי כן הספיד עליו רשב"ש כאשר צוה אותו, וכי גדל המספד עד מאד ביום ההוא, ופלגי מים ירדו עיני שומעיו בלי הפוגות על העדרו מהם, ובכן מתורצים בעזה"ש החמשה דיוקים אשר הזכרנו.

ובזה מיושבת בעזה"ש הקושיא הידועה והמפורסמת כי בראש השנה (די"ח ע"א) מצינו כי שקולה מיתתן של צדיקים כשרפת בית אלהינו, ובמדרש איכה מפורש, כי סילוקן של צדיקים קשה לפני הקב"ה יותר ממאה תוכחות ומחורבן ביהמ"ק כו', כי במדרש נרמז לענין הצדיקים אשר השיגו בימי חלדם כל אשר יש בכח שכל האנושי להשיג בעולם השפל, ואמנם כי הצדיקים האלה בל יכפרו כלל בסילוקם כי הלא סילוקם בהכרה יען כי למותר למו טלטולם בזה, לכן סילוקם קשה יותר מחורבן ביהמ"ק, כי חורבן ביהמ"ק הלא היה למצער מזבח כפרה לישראל, כי שפך הקב"ה חמתו על העצים ועל האבנים ולא שפך חמתו על ישראל כמ"ש באי"ר (ס"ג) וכי באותו היום נטלו ישראל איפופסין על עונותיהם כמפורש בתנחומא שמיני (ס"ט), אכן הצדיקים הנזכרים בל יכפרו כלל, בפרידתם, על בני דורם במבואר. אבל ברה"ש נרמז לענין הצדיקים אשר גועו בלא עתם לכפר על בני עמם, ובכן שקולה מיתתם כשרפת בית אלהינו, כי כאשר היום האיום אשר נשרף ונתץ בו בית אלהינו, מחמדנו ותפארתנו, היה כיום הכפורים, כי בזה היום שפך והעיר אפו וחמתו על העצים והאבנים, וכפר וטהר את ישראל עם סגולהו מכל חטאתיהם כביום הכפורים, ככה הוא פטירת הצדיקים האלה, כי גם היא תעשה כמתכונתו, כי מכפרת על בני דורם ומטהרת אתהם מכל חטאתיהם.

ובזה י"ל מ"ש בכתובות (דק"ד ע"א) מאן דאמר נח נפשיה דרבי ידקר בחרב, ובהקדם מש"כ שם בספרי הנזכר בזה"ל „ואנכי לא זכיתי להבין דבריו, כי „הניחא לענין שהיה עדן ביכלתו ללמוד עוד יתכן לאמר כי שכל האנושי יש לו גבול „ותכלה ורבי בון הגיע בכ"ח שנה אל הגבול הנכון, אבל לענין המעשים טובים „והמצות הנכונות אשר היה לאל ידו לעשות לוא חי עוד אין ליישב כן, כי הלא „הם אינם דברים התלוים בשכל, ובכן הלא יכול היה לסגל עוד הרבה מצות ומעשים „טובים לוא האריך עוד ימים, ובכן הלא אמנם הפסיד במותו באביב חלדו", כו' יעייש"ה. והנה את רבי הלא תארו כל בני דורו בשם „קדוש", ובכן הלא היה גם עמוד העבודה, כי סיגל תמיד מצות ומעש"ט, ובכן הלא היה לאל ידו לסגל אתהן עוד בלי שיעור ותכלית כלל, לז"א מאן דאמר נח נפשיה דרבי, כי נחה שקטה נפשו היקרה והעדינה מיגיעותיה ועבודותיה הקדושות, כלומר כי לא היתה לכבודו תועלת מחייו עוד, כי כבר השיג הכל, ידקר בחרב, כי הלא יזלזל עד מאד בכבוד רבינו הקדוש, כי יראה בעליל בפתגמו הלזה, כי כבודו לא היה ח"ו עמוד היראה והעבודה, כי אם עמוד התורה לבדו, ויעיין מש"כ בזה בעזה"ש בספרי „רועי ישרון" (ד"ז ע"ב).

ובזה י"ל מ"ש בשלהי ברכות א"ר חייא בר אשי אמר רב ת"ח אין להם מנוחה לא בעוה"ז, כי לא לת"ח לנוח בזה העולם, כי אם עליהם לפעול ולעשות כהוגן בכל כחם לצעוד המיד הלאה למען ישיגו כל אשר נגבל להם להשיג בעוה"ז, וכאשר ישיגו הכל הלא יגועו תיכף כמבואר. ולא בעוה"ב שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון. והמהרש"א כתב שם בד"ה ת"ח אין להם מנוחה כו', וז"ל יש לדקדק בזה דהא עוה"ב שזוכין לו הת"ח הוא כולו מנוחה כמ"ש ליום

שכולו שבת ומנוחה לחיי כו'. וי"ל בעזה"ש דקדוקו במ"ש בסנהדרין (ד"צ ע"ב) דא"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק כל מי שנאמרה הלכה בשמו בעוה"ז שפתותיו דובבות בקבר שנאמר דובב שפתי ישנים, ויעיין מ"ש המהרש"א ז"ל בעצמו ביבמות (רצ"ז ע"ב) בד"ה דאמר רב יהודה כו', לז"א כי אמנם אין להם מנוחה בעוה"ב כי הכחות הרוחניים אשר נבראו ונולדו מדבוריהם המשובחים והקדושים יעירו ויעוררו נשמות מולידיהם וידובבו את כלי הדבור שלהם.

ובזה י"ל מ"ש במדרש ח"א סימן טוב למת שלא נספד כהלכה, וח"א סימן טוב למת שנספד שלא כהלכה, כי סימן טוב ויפה למת כי הוא צדיק וישר, כי כבר השלים כל תעודתו בימי חלדו, כשלא נספד כהלכה, כלומר כאשר לא היה לבני דורו מה לספוד עליו, כי באמת לא היה לו שום צורך ותועלת מהוספות חייו בזה העולם. ואולי י"ל כן מ"ש בסנהדרין (דמ"ז ע"א) ר' נתן אומר סימן יפה למת שנפרעין ממנו לאחר מיתה, מת לא נספד כו', כי אין מה להספיד עליו, כי למותר לו טלטולו בזה כי כבר השיג כל אשר היה עליו להשיג.

ובזה י"ל מש"כ באיוב (ס"ה) תבוא בכלח אלי קבר כעלות גדיש בעתו, כי אליפז התימני גלה למוסר אזני איוב כי בל יתרעם על יסוריו המרים, כי בגללם יתקן את כל אשר עוות ואז תהי מיתתו בעתו, כי בל יצטרך לחיות עוד כנזכר, לכן אמר לו כי יבא אלי קבר כעלות גדיש בעתו, כי כאשר למותר להגדיש כי יתמהמהו עמריו ואלומותיו בשדה ככה למותר תהי לו הויתו ומציאותו בזה העולם. ובדרך רמז י"ל כי הכתוב מרמז בזה לענין מיתת רבי בון אשר מת לכ"ח שנה כנזכר, ובכן אמר תבוא בכל"ח בשנת כ"ח לחלדך אלי קבר כעלות גדיש בעתו, כי כבר באה עתו ונמלא צבאו, כי השלים פעולתו באביב חלדו כמבואר למעלה.

ובזה י"ל מ"ש בב"ק (ד"ס ע"ב) ואינה מתחלת אלא מן הצדיקים תחלה שנאמר ונאכל גדיש ואכל גדיש לא נאמר אלא ונאכל שנאכל גדיש כבר, כי חלילה להקב"ה לקחת מזה את הצדיק אשר עליו עדן לתקן עצמו ולהזדכך עוד אפס מתחיל לקבל את נשמת נקי וצדיק אשר כבר השיג והשלים כל מה שבחקו להשיג ולהשלים, ובכן מהאר אותו כראוי בהתואר גדיש וכמבואר.

ובזה י"ל מ"ש במוע"ק (דכ"ה ע"ב) אמינא בכו לאבלים ולא לאבדה שהיא למנוחה, כי כבר השיג כל מה שהיה לאל ידו להשיג ולא היתה לו תועלת מהוספת חייו פה, ואנו לאנחה, כי עלינו להתאנח מרה על העדרו ממנו ועל אשר לא כפר כלל עלינו כנ"ל. וא"ת א"כ מדוע כתוב שם חלש דעתיה עלייהו, י"ל כי אעפ"כ לא טוב עשה הספדן כי שאג והכריז בדבריו אלה, כי אין מה לקונן עליו כ"כ כי בעונהו מת, ובכן לא בכו שומעיו ולא שבו עד ה'. ובזה י"ל מ"ש שם קצף על עולמו וחמס כמנו נפשות, כי יצא הקצף על העולם לבדו, כי חסק עבר מגנו וקרן ישעו, אבל לא על הצדיק הנפטר, כי הוא הלא יתעלז בפטירתו ויגל וישמח בפרידתו, כי למותר לו טלטולו וטרדתו בזה, כי נמלאה לו תעודתו כראוי וכנכון.

עוד י"ל הכתוב אשר הזכרנו למעלה בהקדם הכתוב באיוב (סל"ה) אם צדקת מה תתן לו או מה מידך יקח, כלומר כי לא כמדת בן אדם מדת השי"ת כי מדת האדם לשלם להפועל בעד פעולתו רק באשר יעשה אותה למענו, כי יהנה ממנה ויתענג מטובה והקונה, לכן ישלם לו מה שמגיע לו בעדה, אבל כאשר בל יפעול הפעולה עבורו אז בל יתן לו אף אגורה אחת, יען כי בל תצמח לו מאתה שום תועלת, כי מה יתרון לו מהתועלה אשר יקבל ממנה זולתו. אולם נהפוך הוא מדת

הקב"ה

הקב"ה, כי נאדר בקדש הנהו, כי אף אם צדקת מה תתן לו, כי מה יתרון להקב"ה ית"ש מפעולתך ועבודתך אשר הפעול והעבוד ואיזו הועלת תצמח לו ית' מצדקתך, בכ"ז לא די כי ישלם לכל איש ואיש שכרו כהוגן בעד מעשיו ופעולותיו, כי יוסיף בחסדו ית' לשלם לו כמעשהו כאלו פעל ועשה למענו ית', וכן כאלו יתענג ויתעדן וישמח עדן במעשיו אף כי כבר שבת וינפש מעבודתו בקודש, כי שב לאדמתו. וכן אמר נעים זמירות ישראל כי לך ה' רב חסד ואמת כי אתה ית' אף כי לא יסכנו ולא יצלחו לך מעשי אנוש בכ"ז תשלם לאיש בעד מעשיו, ועוד תתן לו בצדקתך ובחמלתך כמעשהו משלם אף כאשר לא יפעול ולא יעשה כלל וכנזכר, ואמנם כי במ"ש מבואר כמין חומר הכתוב הנזכר, כי תחלתו „אם צדקת מה תתן לו" נאמר לענין האדם אשר פעל ועשה מצות ומעש"ט כל השבעים שנה אשר חי עלי אדמות, כי זה בל יתן לו כלום, כי למה לו ית' צדקותיו, וכי אחריתו „או מה מידך יקח" נאמר לענין איש כרבי בון אשר עבד באמונה בלהי כ"ח שנה ובכ"ז ישיג שכרו משלם בעד שבעים שנה כמבואר. ובכן הלא אם הואל בחפזך לדמות כי השי"ת ישמח במעשי בני אדם ויתענג עליהם הלא תוכח נאמנה מזה כי תעית, כי מה יקח השי"ת מאיש כזה אשר באמת לא פעל מאומה שתים וארבעים שנה ובכ"ז ישלם לו ה' בחמלתו שכרו משלם, ובכן הלא מזה טופת חותך כי גם מפעולותיך ומעשיך אין לו ית' שום יתרון ותועלת, אפס השי"ת ישלם לך בעדם בחסדו בצדקתו ובחמלתו.

ע"ל במ"ש בויק"ר (סכ"ז) א"ר ירמיה ברבי אלעזר עתידה בת קול להיות מפוצצת בראש ההרים ואומרת כל שפעל עם אל יבא ויטול שכרו כו' ורוה"ק אומרת מי הקדימני ואשלם, מי קלס לפני עד שלא נתתי לו נשמה כו' יעויש"ה, לו"א כי לך ה' החסד כי תשלם לאיש כמעשהו כאלו פעל ועשה עמך קודם, וכן התכוון באולי באיוב אם צדקת מה תתן לו, הלא הכל שלו ית' קודם נתינתך, וככתוב בסוף דברי הימים א' כי ממך הכל ומידך נתנו לך, או מה מידך יקח, הגיד לענין הקרבנות, כי ה' דרש מעמך בלהי דבר קטן וקל ולא הכביד עלו עליך כלל, כי תקריב לו ה"בה או כי תקריב לו מאוהן החיות אשר אינגן מצויות לך, וכמ"ש בהנחומא צו (ס"ו) ובאמור (ס"י) לא הטרחתי אתכם כו'. ויש להאריך בזה אולם קצר המצע מהשתרע ואם יזכני ה' אערוך בזה מאמר מיוחד. והנה אסיים מאמרי הנוכחי בדבר ישועה ורחמים אשר בסנהדרין (ד"צ ע"ב) וי"א מן המקרא הזה אמר להם ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום, ביום שכל העולם כולו מתים אתם חיים, מה היום כולכם קיימים אף לעוה"ב כולכם קיימים, ולכאורה דברי הי"א הנם משוללי הבנה, כי איך נלמוד עיה"ב מעוה"ז הלא יתכן לדחות ח"ו, כי בלתי בזה הנכם חיים ולא בבא, ואחר העיון אדמה בעזה"ש כי נכון לבאר דבריהם היקרים בהקדם מש"כ הנשר הגדול הרמב"ם ז"ל בספרו הנחמד מורה נבוכים חלק שני (פי"ז) וז"ל כל מתחדש כו' שאיש שלם בטדע המוטבע באדם מאד נולד ומתה אמו אחר שהניקתהו חדשים ואביו לבדו השלים גדול הנולד ההוא באי ננזר עד שגדל והשכיל וידע כו' ושאל כו' איך נמצינו כו' והוא בל"ס יתחיל להכחיש זה ויעמיד הסופת על כל הענינים אלה האמתיים שהם נמנעים כו' שהאדם אי אפשר בשום פנים שיתהוה על הצורה וההבונן כו' עייש"ה. והמשל הנאמן הנחמד והנכבד הזה אשר נשא הרמב"ם ז"ל לענין חידוש העולם נשאו בזה לפענ"ד הי"א לענין תחיית המתים, כי מה היום כולכם קיימים, כי העוברים בל יכלו ובל ימותו בתוך הבטן, וכי כל המופתים אשר הנולד היתום מביא, כי הענינים של מציאות והויית האדם

נמנעים

נמנעים שקרים וכזבים הם, ככה עלינו להאמין באמונת אומן כי אף לעוה"ב כולכם קיימים. כי יקומו הרפאים מקברם לעת קץ הימין, כי כל הלגלוג אשר האפיקורסים מלגלגים כי מתים בל יחיו הוא שקר וכזב, אפס כי קטן הוא שכלנו המוגבל להבין על נכון הדבר הגדול הנכבד והנורא הנזכר, כי הלא הוא למעלה מן השכל האנושי, וכאשר אין אנחנו מבינים בשכלנו בלתי ראיית חושינו איך הילדים יולדו בריאים ושלמים וחיים וקיימים ואעפ"כ נחזה עין בעין כי אמנם כן הוא במציאות תמיד, כן אף כי אין אנחנו מבינים בשכלנו המוגבל איך יקיצו וירננו ישני אדמת עפר, בכ"ז כשחר נכון מוצאו כן נכון ונאמן המופת הנעלה אשר יעשה אלהים חיים באחרית הימים, כי יחיה ברוב חסדו שוכני עפר, כי הלא עינינו רואות בעליל כי זולת זה ישנם דברים רבים אשר קצרה יד שכלנו הכהה להבינם על בורים ואעפ"כ הם המה אמתיים ונכונים, ככה הדבר הנשגב הנזכר אף כי אין אנחנו מבינים אותו על בוריו בבינתנו הקטנה והדלה, כי קצר קצרה בינת האדם להבינו על נכון, בכ"ז הוא אמת ונכון כנכון היום, ב"ב אכי"ר.

נאם ידידו מכבדו המוקירו כרום ערכו הדוש"ת בלוג"ח המברכו בברכה המשלשת בתורה והמצפה לתשובתו היקרה כאל מלקוש העורך והמו"ל

משה חיים טריוואקס.

ח.

במאמר הראשון בספרו, בברכות (דף ב' ע"ב) בתוס' ד"ה משעה שהעני וכו' תימא עני גופיה מתי יתפלל וכו' וי"ל דזמן תפלה הוי קודם לזמן סעודה וכו', והנה המהרש"א ז"ל הקשה הא קושית התוס' הוא גם במתני' דקתני משעה שהכהנים וכו' והאיך יאכלו אז בתרומה דאסור להתחיל בסעודה וכו' די"ל דה"ק משעה שהכהנים וכו' דהיינו שמותרין לאכול בתרומה ואין להם טומאה עוד וכו' יעו"ש, ולכאורה נראה דרש"י ז"ל כוון לתירוצו של המהרש"א בד"ה משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן, כהנים שנטמאו וטבלו והעריב שמשן והגיע עתם לאכול בתרומה עכ"ל, דלכאורה ל"ל הא דסיים רש"י והגיע עתם לאכול בתרומה, ועיין בהרע"ב ז"ל שכתב כדברי רש"י ולא סיים ד' תיבות הללו, אלא ודאי דכונת רש"י להרץ קושית המהרש"א כתירוצו ולכן כתב בדברי קדשו והגיע עתם היינו דהגיע זמן שמותרין לאכול מפני הטומאה, אבל אין אוכלין מפני זמן ק"ש. והנה ש"ב הגאון בצל"ח שם (דף ב' ע"ב ד"ה משעה שהעני) תירץ דאכילת תרומה שהיא מצוה אינה אסורה אפילו בזמן ק"ש, ובמשנה בד"ה משעה שהכהנים ביאר הצל"ח יותר וכתב כיון שאכילת תרומה מצוה היא כעבודה עבודה במקדש והרי ר"ט ביטל זמן ביהמ"ד בשביל אכילת תרומה כמבואר בפסחים (דף ע"ג ע"א) ועיין בזה בצל"ח (שם ד"ה וליתני משעת צה"כ) מה שמפלפל ע"ז בדפח"ח. והנה חמי זקני הגאון הקדוש ציסו"ע ר' ישראל יונה לאנדא זי"ע אבד"ק קעמפנא, בספר מעין הברכות שם ד"ה משעה שב"א נכנסין לאכול פתן בערבי שבתות, הקשה ג"כ לר"מ הא אסור לאכול קודם כקושית התוס' בהא דמשהעני נכנס, וכאן אין לתרץ דזמן מה קודם דהא בע"ש הכל מוכן כמש"כ רש"י ומתרץ עפ"י הצל"ח הנ"ל דאכילת תרומה מצוה, א"כ י"ל דאכילת סעודת שבת נ"כ מצוה ולא אסרו עכתדה"ק. אבן מה דפשיטא ליה להצל"ח כאן ראיתי שנסתפק בצל"ח ביצה (דף י"ט ע"ב) אי אכילת תרומה הוי מ"ע, והביא שם מהרמב"ם בריש הלכות תרומות כשחשב כל המצות שבהלכה זו לא מצאתי כלל שימנה אכילה התרומה מצוה וכו' באופן שאני מסתפק אם

שייך

שייך לומר באכילת תרומה ובאכילת ק"ק עדל"ת. עיי"ש ועיין בזה בשו"ת שאלת שלום (מה"ת סי' י"ז).

והנה בצל"ח שם בתוס' ד"ה משעה תי' עוד ע"פ המג"א (סי' רל"ה) בשם הטור דדוקא לקבוע סעודה אסור אבל טעימה מותר, וגבי עני משמע סעודה שלמה, וכן ראיתי לחמי זקני הגה"ק בס' מעין הברכות, ריש ברכות, שתי' ע"פ המג"א והוסיף ע"פ תוס' שבת דאי טעימה שרי אז מותר אפי' פירות הרבה, וי"ל דבכהנים בתרומה מיירי בתרומת פירות וגבי עני איתא לאכול פתו והיינו סעודה והאריך דזה דוקא ע"פ שיטת הרמב"ם דתרומת פירות דאורייתא, דאי כשיטת התוס' הא קי"ל דתרומה דרבנן טבול יום אוכל ולא בעי הערב שמש עיי"ש. ויש לדבר בזה דאפשר דתרומת פירות דהו' כעיקרה דאורייתא כעין סברת תוס' (ביצה דף ד' ע"ב) לענין מבטלין איסור לכתחלה ועיין בתוס' (פסחים דף ל') ובשו"ת דודי זקני הגאון בשו"ת כסא דהרסנא (סי' ק"ז) וכ"כ בתוס' עירובין (דף ל"ב ע"א) לענין חזקה שע"ש. אבן לפ"ז יקשה על קושית הגמ' וליתני משעת צאת הכוכבים דלמא הא קמ"ל דטעימה שרי בזמן ק"ש, וכעין שהקשה בצל"ח (בד"ה וליתני משעת) על תירוצו לענין דתרומה מותר לאכול כנ"ל.

ולענד"נ לתרץ דדוקא מקשים בתוס' שפיר אבל במתני' בכהנים לא קשה מידי, דהנה מבואר בטוש"ע (או"ח סי' רמ"ה) דשנים מותרין לקרות לאור הנר בשבת דאם אחד יבא להטות יזכירנו חבירו, ועיין באו"ח (סי' תל"ח) לענין בדיקה, א"כ י"ל דדוקא בברייתא דאיתא משעה שהעני וכו' דהוא יחיד שפיר הקשו דאסור לאכול וכו' אבל במתני' דאיתא לשון רבים משעה שהכהנים דהל"ל משעה שהכהן כמו בברייתא משעה שהעני ונקטו כהנים משום דרבים מותרים לאכול דכ"א יזכיר את חבירו, וכעין סברת הצל"ח ריש ברכות בשיטת רש"י דבהקטר חלבים ואברים לא עשו חז"ל סייג משום דכהנים זריזים הם ולא חששו לעצלות, וכן בפסח לא עשו סייג משום דפסח אינו נאכל אלא למנויו ובני חבורה זריזים הם, ועיין פסחים (דף פ"ה), ולפ"ז מיושב קושית הטו"ז (סי' רל"ה) על בניו של ר"ג דעברו על דברי חכמים ואכלו בזמן ק"ש דהא רבים היו, וגם לא קשה בהא דמקשה הגמ' וליתני משעת צה"כ דדלמא הא קמ"ל דברבים שרי, אבל להנ"ל ניחא דכבר אשמעינן זאת מסיפא ממעשה דבניו של ר"ג שאכלו כיון דהיו רבים, ויעיין מה שתירץ זקני הגאון הקדוש מו"ה פנחס הלוי זי"ע אבד"ק פ"פ דמיין בספר פנים יפות על התורה (פרשת אמור כ"ב ז') ויעיין בתפארת ישראל בחידושיו פ"ק דברכות ובספר קול סופר ברכות (פ"ג אות ג') ובשו"ת אלף המגן (סי' י"ט) והארכתי בזה בדרוש שהגדתי בביהמ"ד של הגביר הנדיב ר' יצחק כהן נ"י מפה באור ליום ג' יתרו י"ג שבט תרנ"ו בעת התחלת לימוד הש"ס שיסדתי ת"ל בין בחורי חמד דפ: שנתחלקו כל המסכתות בין הבחורים כהלכה כולם הנמצאים פה שי' לגמור שני פעמים בשנה ואה"מ גורם להאסף פה.

בספרו (ד"י ע"א) בד"ה במאי קמיפלגי אבע"א קרא אבע"א סברא ויש **להקשות** כיון דקרא היא למאי אמר דסברא היא וכו', כ"ב יעיין כ"ת בתוס' (ב"ב דף מ"ח ע"א) שהקשו וא"ת כיון דמסברא ידעינן אמאי איצטריך קרא יעיי"ש, וכה"ג איהא בש"ס כתובות (דף כ"ב ע"א) דפריך למה לי קרא סברא הוא, וכבר הקשו בתוס' שבועות (דף כ"ב ע"ב) דא"כ היכי אמרינן בכ"ד איבע"א קרא ואיבע"א סברא וכיון דאיכא סברא למה לי קרא ותי' דיש דברים שאין הסברא פשוטה כ"כ וצריך הפסוק להשמיענו הסברא, ויעיין בתוס' יומא (דע"ד ע"א) ד"ה כיון. אבן בחידושי הרשב"א

הרשב"א שבועות שם הקשה להיפך כיון דאיכא קרא למה לי סברא, כמעכ"ת, והירץ דהו"א דמקרא אין ראיה דבנדרים הלך אחר לב"א קמ"ל סברא וזה פלא דהא בכתובות שם קאמר הגמ' להיפך וכ"ה בש"ס ב"ק (דמ"ו) ויעיין בהלכות גדולות ה' שבועות בגירסתו בש"ס, ויעיין באור זרוע הגדול בפתיחה באלפא ביתא (אות ל"ד) שכ' דנהי דדבר הנלמד מסברא ג"כ דאורייתא מ"מ מה שנלמד מקרא עדיפא מסברא, ויעיין בשו"ת ידיד נפשי הגאבד"ק דארנא דברי יעקב (סל"ח).

בספרו (די"ב) אם רואה אדם וכו' נ"ב בפירושו השני כוון לדברי קדשו של ארומו"ר הגה"ק ציסו"ע מקאצק זי"ע הובא בספר רמתים צופים באלי' זוטא (דכ"ב ע"ב) והארכתי בזה בדרושיי ת"ל ית"ש.

צבי יחזקאל מיכלזאהן אבדפ"ק פלונסק והגליל.

ט.

בספרו „בכורי מש"ח" ח"ב (מאמר י"ב) „פליאות נשגבות" תמה על ר' יוחנן משום רשב"י שאמר בברכות (ד"ז ע"ב) גדולה שימושה של תורה יותר מלימודה, ומביא ראיה מאלישע מדכתיב יצק מים, וכן ההגדב"א (פ"ה) מביא ג"כ ראיה מאלישע מוישרתהו ומעכ"ת תמה ע"ז מדוע לא הביאו מיהושע בן נון שהתורה כתבה עליו „משרת משה נער" ולא כתבה תלמיד, וזה ראיה שהואר משרת גדול מתלמיד, או שהשימוש מועיל יותר להקשיב לקח מהלימוד, נראה לי לענ"ד לאשר מיהושע ב"נ נוכל לדחות ולומר שהכינוי „משרת" מורה על קטנות המצב בלימודו כפשטות הוראות המלה לולא ההוכחה, וכבר מצינו לחז"ל שאמרו בנדרים (ל"ח ע"א) ובר"ה (כ"א ע"ב) מ"ט שערי בינה נמסרו למשה, ושם בגמ' העריכו מענה לשהמע"ה ולא קם נביא וגו' משמע שגם יהושע לא הגיע למדרגת רבו בתבונה, ובתמורה (ט"ז ע"א) חשבו בפרוטרוט שלש מאות הלכות נשתכחו ואלף ושבע מאות ק"ו וגז"ש ודק"ם נשתכחו הכל בימי אבלו של משה, ובב"ב (ע"ה ע"א) פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה, ובספרי (פ' וילך) על הפסוק הן קרבו ימיך למות אמרו ז"ל כיון שמת משה היה יהושע בוכה וכו' עד שאמר לו הקב"ה וכי לך לבדך הוא מת הלא גם לי מת שנאמר ויקרא ה' כו' לבכי ולמספד עיי"ש, וביאור כונתם נלענ"ד לאשר צמצום השפעת החכמה עת יחסר המקבל אחר העדר משה רבינו ע"ה כינה כביכול בכי', ע"ד המליצה, כמו באדם עת לבו תצמצם השפעתה במרוץ הדם ותקפוץ חללי הלב למעט ע"י עצבון עצום, כי מזה תבוא הבכיה כנודע לחכמי הטבע, כן בכל משפיע אם יקמץ בהורקה טובו מחוסר מקבל יומלץ ע"ז השם בכיה, וקרוב לזה כתב גם בעהע"ק על חורבן ביהמ"ק שקרא ה' לבכי עיי"ש (בשער פ"ז), וע"ב נוכל לומר שנקרא יהושע משרת ולא תלמיד מפאת שפלות מדרגתו לעומת מרע"ה וכמאמרם ז"ל (ירושלמי פ"ד דתענית ומדרש שמות פ' כ"ח אות א' ובמדרש תנחומא תשא ל"ז עקב סי' י"א) שני טפחים ביד הקב"ה ופי' בעל אשד הנחלים שהם חלק ההורה שהיה ביכולת מרע"ה להשיג לפי מדרגתו ולא נמסרה לישראל.

ולא כן ראייתם מאלישע אשר זה לפי שנים ברוח רבו אליו, עיין (חולין ז' ע"ב) וסנהדרין (ק"ה ע"ב) והיה צריך הכתוב לכנותו בשם „התלמיד" וכתב אשר יצק ולא אשר למד, ע"ב ההוכחה עצומה בלי כל דחיה, קצרתי במקום שאפשר להאריך ותן לחכם ויחכם.

נתן נטע קמחי במו"ה יהושע נ"י חופ"ק גיזבארקי.

עמש"כ

י.

עמש"כ בספ"י „גדולת משה" הנזכר להרץ על שמסקינן בשם אלישע בן אבויה אף שקצץ בנטיעות במ"ש בירושלמי חגיגה (פ"ב ה"א) מובא בתוספות חגיגה שם בד"ה שובו בנים שובבים כו' א"ר מאיר דומה שמהוך תשובה נפטר, נשאלתי מכבוד ידידי הרה"ג הגדול בהורה חו"ב אשכול ושלם כש"ת מהור"ר אלחנן גאמפערץ שליט"א, מדוע העלה ר"מ בעצמו עשן מקברו, והשבתי לכתר"ה כי באמת בירושלמי מפורש כי נסב גולתיה ופרסיה עלוי כו' ואיטפיית. אכן קשה למה יצאה אש מן השמים ושרפה את קברו, וי"ל בהקדם מ"ש ביבמות (ד"צ ע"א) שמעתי שב"ר מכין ועונשין שלא מן ההורה כו' אלא לעשות סייג להורה כו' לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך, ונודע כי הב"ד של מעלה פוסקים כהב"ד של מטה, ובכן יען כי השעה היתה צריכה לכך, כי הדור ההוא היה פרוץ מאד, ענשו את אלישע בן אבויה שלא מן התורה, כי בענשו עשו סייג וגדר נכון להורה, כי שבו בנים שובבים לאביהם שבשמים, ובכן הצדק עם כבוד ידידנו הרב הגאון הגדול האבד"ק ווירצבורג אשר קילס את תירוצי הנזכר, ככתוב למעלה סימן ג'.

נאם ידידו המיחל להשועה העורך והמו"ל משה חיים טריוואקס.

יא.

כאשר עיין כבוד ידידי הרב המופלג חו"ב גביר וי"א כש"ת מהור"ר מאיר שליט"א בן הרב ר' ישראל ז"ל אבן מייער בספרי „נחלת משה" (ד"ט ע"א) הגיד לי לבאר הכתוב אשר במשלי (ס"י) זכר צדיק לברכה ושם רשעים ירקב, שהזכרתי שם. ויען כי ביאורו מצא חן בעיני אחשוב למשפט להציגו בזה, וז"ל לכאורה יש לדייק הלא אחרית הכתוב משונה מראשיתו, כי אין מסיים במה שפתח, כי בתחלתו כתוב זכר צדיק לברכה הלא ראוי היה לכתוב בסופו ושם רשעים לקללה, ותירץ כי טוב לרשע כי אין מזכירים שמו, כי אין מקללים אותו, ובכן מאושר היא כאשר ירקב שמו, כלומר כשאין אדם חפץ להזכירו, כי איננו מקולל. אכן זכר צדיק לטובה ולברכה תמיד.

יב.

אחשוב לנכון להודיעו כי כבר ישב על מדוכה זו המהרש"א ז"ל ביומא (דל"ה ע"ב) בד"ה מדאורייתא מנל, וז"ל נראה בזה ע"ד מ"ש הרמב"ם כו' ולא אמר כן גבי רשעים זכרו לקללה משום דכשמשבחים צדיקים יברך אותן אבל בגנות רשעים אל יקללו כו' יעייש"ה. אכן מצאתי בב"ר (פמ"ט) א"ר יצחק כו' וכל מי שמזכיר הרשע ואינו מקללו עובר בעשה שנאמר ושם רשעים ירקב, הלא מפורש בהיפך כי מצוה לקלל את הרשע ולפלא שלא הרגיש בזה כבוד המהרש"א ז"ל ומצוה ליישב. ואמנם כי לפ"ד יתכן ליישב הדייק הנזכר כי החכם מכל אדם ילמדנו בשינוי הלשון מש"כ במדב"ר (ס"ה) והיתה האשה לאלה בקרב עמה, וכמ"ש בספרי שם שיהיו אלין בה יארעך כשם שאירע לפלונית כו', כלומר כי אף כשאין ברעת האדם להזכירו לגנאי בב"ז יזכר לאלה ולשבועה, ואולי י"ל כן דבר ר"א ביומא שם צדיק מעצמו ורשע מחבירו, אבל זכר צדיק לברכה סלה, ויש להאריך בזה אבל אכמ"ל.

נאם ידידו העורך והמו"ל משה חיים טריוואקס.

עדו

יג.

עוד שמעתי מכתר"ה לבאר מ"ש בב"ב (ד"י ע"ב) אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, בהקדם מ"ש ספ"ק דקידושין תלמוד גדול או מעשה גדול כו', ועיין בב"ק (די"ז ע"א) ובתוספות שם בד"ה והאמר מר כו', ובספרי „בכורי משה" ח"ב מאמר „מראה עינים", לו"א כי אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, כלומר כי מאושר הוא האיש אשר קיים שניהם כהלימוד כהמעשה, ר"ל כי „ותלמודו" מרמז על לימוד, וכי „בידו" מרמז על מעשה. ויען כי לא יתכן כי יעשה כראוי אם לא ילמוד דעה להבין ולדעת כהוגן מה עליו לקרב ולעשות ומטה לרחק לחדול ולסור מעשות, ובכן הקדים לימוד למעשה.

יד.

ובל אכחד ממעכת"ה כי לפענ"ד יתכן לאמר כי מרמז בזה כי מאושר הוא האדם אשר למד הורה לשמה ועשה מצות לשמן, וכמ"ש בפסחים (ד"נ ע"ב) רבא רמי כתיב כי גדול עד שמים חסדך וכתיב כי גדול מעל שמים חסדך, הא כיצד כאן בעושין לשמה כו'. ובכן כי כאשר עסק בתורה ובמצות לשמה גדול מעל שמים, כלומר כי מאושר הוא לאחר מזהו כאשר תעלה נשמתו השמימה, לכן שמע כהינן כי אשרי האיש אשר בא לכאן ותלמודו בידו, כלומר כי עשה לשמה, ובכן גדול מעל שמים חסדו, ובכן הלא הביא תלמודו בידו לשמי השמים.

נאם ידידו המצפה לתשועת ה' העורך והמו"ל משה חיים טריוואקס.

טו.

איתא בספרי ראש דברים ד"א לא תגורו מפני איש שמא תאמר מתיירא אני מפני איש פלוני שמא יהרוג את בני או שמא ידליק את גדישי או שמא יקצץ את נטיעותי ת"ל לא תגורו מפני איש, ויש לדייק מדוע כתב בלשון יחיד מפני איש ולא בלשון רבים מפני אנשים למען ידעו נאמנה כי גם מפני אנשים רבים בל יגורו ובל יפחדו, ועוד למה נחשבו בספרי בלתי השלש יראות האלה, ויש ליישב בעזה"ש כי כהכתוב כהספרי רמזו לנו בזה ענין עמוק ונשגב, כי העושה אח מאחת מאלה ישאר, רחמנא ליצלן, שכול מבניו ערירי ימות, ובכן נכתב בלשון יחיד „איש", כי הוא לבדו בתבל, כי בל יניח בה בנים כלל. א) שמא יהרוג את בני, וכמ"ש בסוטה (ד"ח ע"א) במדה שאדם מודד בה מודדין לו, ובכן מדת הדין נותנת כי ימחה זכרו מתחת השמים, כי כאשר הוא הבריה זכר עמיתו ככה מגיע לו כי יכרת זרעו וימות ערירי רח"ל. ב) או שמא ידליק את גדישי, וכמ"ש בסוטה (ד"י ע"ב) רב חסדא אמר גמירי כל השורף תבואתו של חבירו אינו מניח בן ליורשו כו', ובכן הלא מפורש כי מגיע לו כי יכלו בניו רח"ל. ג) או שמא יקצץ נטיעותי, וכמ"ש בב"ב (דכ"ו ע"א) וא"ר חנינא לא שכיב שכחת ברי אלא דקץ תאנתא בלא זמניה, ובכן גם לזה מגיע כי בל ישאר לו שום זכר מבניו רח"ל, ובכן נכתב הכתוב בלשון יחיד ונאמרו בספרי השלשה דברים הנזכרים בלשון יחיד להודיענו כי כל איש אשר יעשה לו איזה דבר מהדברים האלה ישאר יחידי וערירי, רח"ל, בערער בודד בערבה, ובכן אף כאשר הוא דן יחידי אל יפחד ואל ירך לבבו מפניו, כי בל ירהיב עוז בנפשו לעשות לו כה, וכי המשפט לאלהים הוא, ובכן בכח יראת השי"ת לבטל יראת בשר ודם, וז"נ בס"ד.

נאם העורך והמו"ל משה חיים טריוואקס מח"ס „נחלת משה" ועוד.

ב"ה

טז.

ב"ה. עדות לישראל. שיר קטן לשבת מיוסד על אמז"ל ג' מעידים זע"ז, הקב"ה וישראל והשבת, הקב"ה וישראל מעידים על השבת שהוא יום מנוח, הקב"ה ושבת מעידים על ישראל שהם עם אחד, ישראל ושבת מעידים על ה' שהוא אחד.

שלשה המה מטיבי שה"ד | המה מעידים זה על זה,
יוצר הכל אבי—עד | שר שלום אלהינו זה,
צדיק שומר אמונים עם—עד | הגוי הגדול הזה,
חמדת הימים קדשת—עד | יום גדול וקדוש הזה,
קדוש שוכן עד אל אחד | וישראל קדושים עמו הגוי הזה,
יעידו ימים יצר ולו אחד | אלהים עשה היום הזה,
וכי ה' אלהינו ה' אחד | יגידו יום שביעי וישראל עם זה,
סלעי אל יחיד אב אחד | ויום ה' יום השביעי הזה,
פתח דבריהם עדות לישראל עם אחד | ושפה אחת מחנה אלהים זה.

יצחק יוסף חזן.

יז. יראת שמים.

איתא בברכות (ד"ו ע"ב) אמר רבי הלבו אמר רב הונא כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים, שנאמר סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא וגו', ואמנם כי כבר בארנו על המאמר הנוכחי עשרה באורים בספרנו „בכורי מש"ח" ח"ב (דכ"א ע"א וב') עייש"ה. והנה בעזה"ש העלינו במצודת שכלנו עוד חמשה עשר ביאורים עליו ואם ימצאו חן בעיני המעיינים נוסיף ברצות ה' שלישית ידינו להרפים גם יתר ביאורי עליו אכי"ר. א) יש לבארו בהקדם מ"ש בשו"ט תהלים (סימן ס"ה) מי שהוא גומל חסדים יהא מבושר שנשמעת תפלתו שנאמר זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד מה כתיב אחריו עת לדרוש את ה' שהוא מתפלל להקב"ה והוא נענה ויהא מבושר שתפלתו נשמעת כו'. והנה האדם אשר יש בו יראת שמים בל"ס גומל חסדים טובים לבריות תמיד, ובכן הלא מגיע לו כי כל דברי תפלתו וקריאתו ישמע ה' ויטה אזנו אליו בהקדם, וככתוב בישעיה (ס:"ח) הלא פרס לרעב לחמך וגו' אז יבקע כשחר אורך וגו' אז תקרא וה' יענה תשוע ויאמר הנני וגו'. ב) במ"ש במכילתין (דס"ג ע"א) א"ר הונא בר ברכיה משום רבי אלעזר הקפר כל המשתף שם שמים בצערו כופלין לו פרנסתו, שנאמר והיה שדי בצריך וכסף תועפות לך, ר' שמואל בר נחמני אמר פרנסתו מעופפת לו כצפור שנאמר וכסף תועפות לך, ובזה נבין מ"ש בשו"ט משלי (סט"ז) ד"א ומה' מענה לשון כל אדם ששופך תחנתו לפני הקב"ה נותן לו מענה לשון, כלומר כי כאשר ישפוך ת־נתו לפני ה' כי ישתף שם שמים בצערו ובדאגתו ישמע ה' ויענהו משמי קדשו. והנה הירא שמים בטח ישתף שם שמים בצערו וביגונו, ובכן דבריו נשמעים ומקובלים ופרנסתו כפולה ומכופלת ומעופפת לו כצפור, כי ימלא ה' כל משאלותיו. ג) במ"ש בתענית (ד"ח ע"א) אמר ריב"ל כל השמח ביסורין שבאין עליו מביא ישועה לעולם שנאמר בהם עולם ונושע. והנה הירא יגל וישמח ביסוריו בלי תפונה, ובכן כל דבריו ותחנותיו בעד כל העולם מקובלים ורצוים ומביא גאולה וישיעה רבה לעולם. ד) במ"ש בתוספתא בשלהי מסכת מעשר שני כל העוסקים במצות פיהם פתוח בתפלה לפני המקום כו'

כו׳. והנה האיש הירא את ה׳ הלא יעסוק במצות ובמעש״ט תמיד על כן פיו פתוח בתפלה לפני המקום ב״ה וכל מפתח שפתיו נשמעים, נעשים ומקויימים. ה) במ״ש ביבמות (דס״ד) א״ר יצחק כו׳ כך תפלתם של צדיקים מהפכת מדותיו של הקב״ה ממדת רגזנות למדת רחמנות, לז״א כי דבריו נשמעים יען כי בתפלתו יהפוך את מדת הדין והרוגז למדת החסד והרחמים. ו) במ״ש במנורת המאור בשם המדרש ארשב״נ אם כוונת לבך בתפלה תהא מבושר שישמע תפלתך שנאמר תכין לבם תקשיב אזניך כו׳. והנה הירא בטח יכוון את לבבו כאשר ידבר לה׳ את דברי תפלתו וע״כ יזכה כי דבריו נשמעים. ז) במ״ש בירושלמי דמאי (פ״א) רבי פנחס בן יאיר הוה אזיל לבית וועד והוה גיניי גביר אמר ליה גיניי גיניי מה את מנע לי מן בית וועד ופלג קומוי ועבר, אמרו ליה תלמידיו יכולין אנו עברין אמר לון מאן דידע בנפשיה דלא אקיל לבר נש מישראל מן יומוי יעבור ולא מנכה, ועיין בפ״ק דחולין. והנה בל״ס הירא בל יבזה לישראל כל ימי חלדו ובכן יזכה כהלכה כי כל דבריו נשמעים ונעשים אפילו לבטל את הטבע. ובזה י״ל מש״כ בקהלת (ס״ג) עת לחשות ועת לדבר, כי אם יחשה ויבלום פיו מלבוות לעברי יזכה לדבר כהלכה תמיד כי כל דבריו נשמעים ומקויימים. ח) במ״ש באליהו זוטא (פט״ו) לעולם יהא אדם עניו בתורה ובמעש״ט וביראת שמים כו׳ כדי שיהא אהוב למעלה ונחמד למטה ומתקבל על הבריות כו׳, לז״א כי דבריו נשמעים כבשמים כבארץ יען כי כאשר הוא אהוב וחביב למעלה ככה הנהו נחמד ונעים למטה. ט) במ״ש באותיות דרבי עקיבא (אות ח׳) קרוב ה׳ לנשברי לב מלמד שכל מי שלבו שבורה בכל יום ורוחו נמוכה ודבורו ממועט בפיו בכל יום עמו שכינה מהלכת בכל יום כו׳ אבל שבורי לב הקב״ה קרוב אצלו כל היום מאמה אל אמה לכך נאמר קרוב ה׳ לנשברי לב, ומצינו באבות (פ״ג) אם אין חכמה אין יראה, ובכן הירא הוא חכם, ומצינו בברייתא דמסכת כלה (פ״ג) רבי יהודה אומר דרכן של ת״ח עניו ושפל רוח כו׳, ובכן הלא לב הירא הוא נשבר, נדכא ושפל, ובכן הלא ה׳ עמו, ובכן ימלא לו ית׳ כל משאלותיו תיכף כהשלש תכיפות. י) במ״ש במכילתא יתרו ומשה נגש אל הערפל גרם לו ענוותנותו שנאמר והאיש משה עניו מאד וגו׳ מגיד הכתוב שכל מי שהוא עניו סופו להשרות שכינה עם האדם בארץ כו׳. והנה האדם הירא וחרד לדבר ה׳ הלא הוא בטח גם ענותן סגי, ובכן הלא על ידי ענותנותו ישרה את השכינה בארץ כנזכר, וככן הלא כל דבריו ועתידותיו הם המה לפני השכינה אשר עמו, ובכן הלא כל דבריו נשמעים כל עתירותיו ערבות ומקובלות וגזירותיו נעשות ומקויימות תמיד. יא) במ״ש בסוטה (דמ״ט) א״ר יהודה בריה דרב חייא כל העוסק בתורה נ״וך דוחק תפלתו נשמעת שנאמר כי עם בציון ישב בירושלים בכו לא תבכה חנון יחנך לקול זעקך וגו׳ וכתיב בתריה ונתן לכם אדני לחם צר ומים לחץ, רבי אחא בר חנינא אומר אף אין הפרגוד ננעל לפניו שנאמר ולא יכנף עוד מורך, לז״א כי דברי ירא שמים נשמעים תמיד כי הפרגוד פתוח לפניו יען כי יעסוק בתורה מתוך דחק ולחץ. יב) במ״ש במדרש משלי (ס״ל) מי עלה שמים וירד, מי הוא שתפלתו עולה לשמים ומוריד הגשמים זהו שמחלק מעשרותיו בחפניו שהוא מוריד טל ומטר כו׳. והנה הירא בטח יחלק מעשרותיו כראוי וכנכון, ובכן הלא נשמעים בשמי השמים כל דבריו הנכונים. יג) במ״ש באליהו רבא (פ״ד) כל חכם וחכם מישראל שיש בו ד״ת לאמתו ומתאנח על כבודו של הקב״ה ועל כבודן של ישראל כל ימיו ומחמד ומתאוה ומצפה על כבוד ירושלים ועל ביהמ״ק ועל הישועה שתצמח בקרוב בימינו ועל כינוס גליות מיד שורה רוה״ק בקרבו שנאמר איה השם

בקרבו

בקרבו את רוח קדשו. והנה הירא הלא יקיים בל"ס הכל בפרוטרוט, ובכן בצדק אמר כי כל דבריו נשמעים ונעשים יען כי ברוח הקדש ידבר הכל. יד) במ"ש שם (פי"ח) וכיון שלומד את התורה הרי זה מביא טובה לעולם ויכול הוא לבקש רחמים ולהתפלל לפני הקב"ה ומפקפק את הרקיע ומביא מטר לעולם לכך נאמר ויפק רצון מה׳, לכן אמר כי כל דבריו נשמעים לאבינו שבשמים, כי עהירותיו ערבות עליו יתברך. טו) במ"ש בילקוט משלי (סנ"א) עיר גבורים עלה חכם ויורד עוז מבטחה׳ רבי נחמיה אומר עוז זו תורה מבטחה שכל מי שיגע בה בטוח שהוא גוזר ואחרים מקיימין אותו. והנה הירא הלא יעמול עצמו כל ימי חלדו בתורה הקדושה לכן אמר כי כל דבריו נשמעים ונעשים כי אחרים יקיימו אותם בהקדם. ויהי רצון מלפני אבינו אשר בשמים כי יזכנו בצדקתו ובחמלהו כי נירא ונחרד מפניו ית׳ כל ימי שני חיינו וכי נעמול בתורתו הקדושה כל ימי חלדנו ויחלצנו מבארות מצוקותינו ולהצנו, וישלח לנו את משיח צדקנו, וירום קרננו בארץ אבותינו ויכונן ויפאר את בית תפארתנו ב"ב אכי"ר אמן ואמן.

נאם העורך והמו"ל משה חיים טריוואקס, מחבר ספרי „בכורי מש"ה" ב"ח, „נאד דמעות", „בינה לעתים". „רועי ישרון", „בית מש"ח" ב"ח ו„נחלת משה" ועוד בכתובים בעזהשי"ת ויתעלה.

מנחת תודה

לכבוד ידידי הרב הגדול חו"ב אשכול ושלם, מעורר ומקיץ נרדמים, בעוזר צור עולמים, מגדולי חכמינו הקדמונים, זה רבות בשנים, כש"ה מהור"ר אברהם ברלינער שליט"א.

ברגשי כבוד ויקר, לאדם ביקר,

מאת מכבדו ומוקירו כרום ערכו

העורך.

